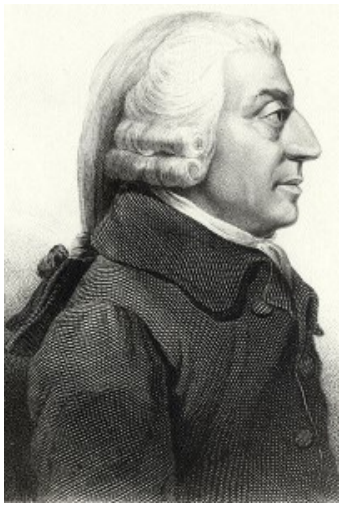
Adam Smith (1723—1790)

Adam Smith, genellikle modern kapitalizmin babası olarak tanımlanır. Bir ölçüde doğru olsa da, bu tanım hem aşırı basitleştirici hem de tehlikeli derecede yanıltıcıdır. Bir yandan, " *Ulusların Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir Araştırma"* adlı eseri kadar etkili olan çok az kitap vardır . İş bölümü ve serbest ticaret, değişimde öz çıkar, devlet müdahalesinin sınırları, fiyat ve piyasanın genel yapısı hakkındaki açıklamaları, ekonominin "modern"e geçiş anını işaret eder. Öte yandan, genellikle " *Ulusların Zenginliği* " olarak adlandırılan bu eser, ekonomi üzerine bir kitap değildir. Konusu, felsefe, siyaset bilimi, tarih, ekonomi, antropoloji ve sosyolojinin çok daha geniş bir karışımı olan " siyasi ekonomi "dir. Serbest piyasanın rolü ve onu destekleyen laissez-faire yapıları, insan etkileşimi ve sosyal tarih üzerine daha büyük bir teorinin yalnızca iki bileşenidir.

Smith bir ekonomist değil, bir filozoftu. İlk kitabı olan *Ahlaki Duygular Kuramı* , ahlakı yöneten doğal ilkeleri ve insanların bunları nasıl öğrendiğini açıklamayı amaçlıyordu. Bu iki kitabın nasıl bir araya geldiği, Smith araştırmalarında en tartışmalı konulardan biri ve genel olarak piyasa ve insan faaliyetleri hakkındaki argümanlarını anlamanın anahtarıdır. Tarihsel olarak, bu süreç, 19. yüzyılın sonlarından beri az sayıda kararlı bilim insanı tarafından ortaya atılan ve Smith'in iki kitabının uyumsuz olduğunu savunan "Adam Smith Problemi" olarak adlandırılan görüş nedeniyle daha da zorlaşmaktadır. Bu argüman, Smith'in özgeci insan motivasyonunu varsaydığı varsayılan etik üzerine yaptığı çalışmanın, egoizmi varsaydığı iddia edilen siyasi ekonomisiyle çeliştiğini öne sürmektedir . Bununla birlikte, çoğu çağdaş Smith araştırmacısı bu iddiayı ve Smith'in insan motivasyonu hakkındaki açıklamasının bu şekilde varsayılmasını reddetmektedir.

Smith, "kapitalizm" terimini asla kullanmaz; bu terim, 19. yüzyılın sonlarına kadar yaygın olarak kullanılmaz. Bunun yerine, ekonominin insanlık durumunun yalnızca bir bileşeni olduğuna dair inancını vurgulayan "ticari toplum" ifadesini kullanır. Smith'e göre, bir ulusun ekonomik "aşama"sı sosyal ve siyasi yapılarını tanımlamaya yardımcı olurken, bir halkın ahlaki karakterinin de insanlığının nihai ölçüsü olduğu konusunda nettir. Bu nedenle, Smith'in çalışmalarını incelemek, bugün hepimizin mücadele ettiği birçok büyük soruyu sormak anlamına gelir; bunlar arasında ahlak ve ekonomi arasındaki ilişkiyi vurgulayan sorular da yer alır. Smith, bireylerin neden ahlaklı olması gerektiğini sorar. İnsanların kendilerine ve başkalarına nasıl davranmaları gerektiğine dair modeller sunar. Bilimsel yöntemin ahlaki keşfe yol açabileceğini savunur ve yalnızca ekonomik başarıya sahip olanları değil, en az refah içinde olan üyelerini de önemseyen adil bir toplum için bir plan sunar. Adam Smith'in felsefesi, insanları yalnızca homo economicus olarak tanımlayan serbest piyasa savunucularının ortaya koyduğu özgürlükçü karikatüre pek benzemez. Smith'e göre piyasa, ahlak ve sosyal desteğin bir mekanizmasıdır.

İçindekiler

1. Yaşam ve Etkiler
   a. Erken Yaşam ve Etkiler
   b. Smith'in Yazıları
2. Ahlaki Duygular Teorisi
   a. Sempati
   b. Tarafsız Gözlemci
   c. Erdemler, Görev ve Adalet
3. Milletlerin Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir Araştırma
   a. Zenginlik ve Ticaret
   b. Tarih ve Emek
   c. Siyasi Ekonomi
4. Kaynaklar ve Daha Fazla Okuma
   a. Smith'in eseri
   b. Glasgow Baskısına Eşlik Eden Ciltler
   c. Genel İzleyici Kitlesine Yönelik Girişler ve Eserler
   d. Uzmanlar için Tavsiye Edilen Kitaplar

1. Yaşam ve Etkiler

a. Erken Yaşam ve Etkiler

Adam Smith, Haziran 1723'te İskoçya'nın doğu kıyısındaki bir liman kenti olan Kirkcaldy'de doğdu; kesin doğum tarihi bilinmiyor. Babası, Gümrük Kontrolcüsü ve Tahsildarı, Smith'in annesi hamile iken öldü, ancak aileye mali refahları için yeterli kaynak bıraktı. Genç Adam, yerel bir kilise okulunda eğitim gördü. 1737'de, on üç yaşındayken Glasgow Koleji'ne gönderildi ve ardından Oxford Üniversitesi'ndeki Baliol Koleji'ne devam etti. Kirkcaldy ve Glasgow'daki okuldaki olumlu deneyimleri, Oxford'daki profesörlere karşı olumsuz tepkisiyle birleşerek felsefesi üzerinde güçlü bir etki bırakacaktı.

Özellikle Smith, hocası Francis Hutcheson'a büyük saygı duyuyordu. Günümüzde İskoç Aydınlanması olarak adlandırılan felsefi hareketin ilk liderlerinden biri olan Hutcheson, insanların ahlaki yargılarını "akılcı" yeteneklerinden ziyade duygularını kullanarak verdiklerini savunan ahlaki duygu teorisinin savunucusuydu. Hutcheson'a göre, insanlar arasında birlik duygusu, bireyler genellikle kendi çıkarlarıyla motive olsalar bile, başkalarına yönelik eylemlerin mümkün olmasını sağlar. Bir tür iyilikseverlik olan ahlaki duygu, ahlaki eylemlere tanık olanlarda bir onay duygusu uyandırır. Hutcheson, bireylerin ortak bir projede başkalarıyla işbirliği yapsalar bile, nihayetinde kendi çıkarlarıyla motive olmaları gerektiği fikri olan etik egoizme karşıydı.

“Ahlak duygusu” terimi ilk olarak, Smith'in eserlerini okuduğu ve İskoçların tartışmalarında odak noktası haline gelen, ancak kendisi İskoç olmayan Sir Anthony Ashley Cooper, Üçüncü Shaftesbury Kontu tarafından ortaya atılmıştır . Shaftesbury, Hutcheson gibi resmi bir ahlak duygusu teorisi sunmasa da, kişisel ahlaki değerlendirmeyi, Hamlet'in intihar hakkındaki sözlerine benzer biçimde, kendini bölme ve kendini inceleme süreci olan bir “iç konuşma” olarak tanımlar. Bu ahlaki akıl yürütme modeli, Smith'in kitaplarında önemli bir rol oynar.

İskoç Aydınlanma filozofları veya kendilerini adlandırdıkları gibi edebiyatçılar, birbirleriyle sosyalleşen, birbirlerinin eserlerini okuyan, eleştiren ve tartışan, sıkı sıkıya bağlı bir gruptu. Siyaset ve felsefe üzerine görüşmek üzere düzenli olarak sosyal kulüplerde (çoğunlukla barlarda) buluşurlardı. Oxford'dan mezun olduktan kısa bir süre sonra Smith, Edinburgh'da ahlak felsefesi üzerine halka açık konferanslar verdi ve ardından edebiyatçıların yardımıyla Glasgow Üniversitesi'nde Mantık Kürsüsü Başkanlığı görevini elde etti. Gruptaki en yakın dostluğu ve muhtemelen hayatı boyunca en önemli aile dışı ilişkisi, Oxford'dayken eserlerini okuduğu için eleştirilen yaşlı filozof David Hume ileydi.

Hume'un ateist olduğuna inanılıyordu ve çalışmaları ahlak felsefesindeki bazı temel inançları sorguladı. Özellikle, Hutcheson'dan bile daha fazla, Hume'un kendi ahlak duygusu teorisi, aklın ahlaki davranışta kilit insan yeteneği olduğu varsayımına meydan okudu. Ünlü bir şekilde aklın tutkulara köle olduğunu ve olması gerektiğini savundu; bu, zekâ bireylere ahlaki olarak doğru olanı bildirebilse bile, bireylerin ancak duyguları onları buna yönlendirirse hareket edecekleri anlamına gelir. Eski bir atasözü bize atı suya götürebileceğini ama içmeye zorlayamayacağını söyler. Hume, benzer şekilde, insanlara ahlaklı olmanın ne anlama geldiğini öğretebilseniz bile, onları etik olmaya gerçekten teşvik edebilecek olanın yalnızca tutkuları olduğunu, rasyonel kapasiteleri olmadığını savunur. Bu görüşün kökenleri Aristoteles'in ahlaki ve entelektüel erdem arasındaki ayrımına dayanmaktadır .

Smith, Hume'un görüşünü açıkça savunmasa da, yine de onun görüşlerinin çoğunu benimsiyor gibi görünüyor. Ve katı bir ahlak anlayışı teorisi sunmasa da, Hume'un ahlaki davranışın özünde, başkalarının karakterlerini onaylamamıza, "yargılarımızdaki kendi çıkarlarımızı unutmamıza" ve "toplumda ve sohbette karşılaştığımız", "aynı durumda olmayan ve bizimle aynı çıkarlara sahip olmayan" kişileri dikkate almamıza olanak tanıyan *sempati* yeteneği olduğu iddiasını benimsiyor (Hume: *İnceleme* , kitap 3.3.3).

b. Smith'in Yazıları

Smith, Ahlaki Duygular Kuramı adlı eserinde bu sözleri tekrar tekrar dile getirir . Bu kitapta, Hume'un sempati anlayışını benimser, ancak şüpheciliğini reddeder ve göreceğimiz gibi, vicdanın yeni bir kuramını da ekler. Bununla birlikte, Hume'un gözlemlerine odaklanmak, Smith'in İskoç Aydınlanma kuşağıyla paylaştığı diğer bazı temaları da görmemizi sağlar: özellikle de ampirizme olan bağlılıkları. Diğer İskoç filozoflarının çoğu gibi, Hume ve Smith de bilginin doğuştan gelen fikirlerden ziyade duyular yoluyla

edinildiğini savunmuş ve René Descartes'tan ziyade John Locke'un mirasını sürdürmüştür . Hume için bu epistemoloji , neden-sonuç arasındaki bağlantıyı sorgulayacaktı; duyularımız, yalnızca belirli olayların zaman içinde birbirini izlediğini söyleyebilir, ancak nedensel olarak ilişkili olduklarını söyleyemezdi. Smith için bu, bir dizi farklı sorunu beraberinde getiriyordu. Örneğin, bir kişinin bir başkasının duygularını ve motivasyonlarını nasıl bilebileceğini ve üyelerin ekonomik faaliyetlerinin uygunluğu konusunda "rasyonel" kararlar almak için piyasayı nasıl kullanabileceğini soruyor.

İskoç projesinin özünde, insan davranışını yöneten yasaları ifade etme girişimi yatmaktadır. Smith ve çağdaşı Adam Ferguson, diğer edebiyatçılarla birlikte, insan faaliyetlerinin, Newton'un hareketin ilkelerle açıklanabilir olduğunu savunduğu gibi, keşfedilebilir ilkeler tarafından yönetildiğine inandıkları için bazen sosyolojinin kurucuları olarak kabul edilirler. Aslında Newton, İskoçların metodolojisi üzerinde muazzam bir etkiye sahipti. Astronomi tarihine dair yayınlanmamış bir denemesinde Smith, Newton'un sisteminin "insanlığın genel ve tam onayını kazandığını" ve "insanoğlunun yaptığı en büyük keşif" olarak kabul edilmesi gerektiğini yazmaktadır. Peki onu bu kadar önemli kılan neydi? Smith bunu, "günlük olarak deneyimlediğimiz bir temel gerçekle birbirine yakından bağlı, en önemli ve yüce gerçeklerin muazzam bir zincirinin keşfi" olarak tanımlar (*EPS* , Astronomi IV.76).

Smith, Glasgow Üniversitesi'nde mantık kürsüsünü yönetirken, geleneksel Aristotelesçi akıl yürütme biçimlerinden ziyade retorik üzerine daha çok ders verdi. Smith'in retorik bağlamlarda üslup, anlatı ve ahlaki uygunluk hakkındaki tartışmalarını anlatan bir öğrenci ders notları koleksiyonu bulunmaktadır. Bu notlar, astronomi üzerine yazdığı makaleyle birlikte, Smith'in kendisinin esasen Newtoncu olarak gördüğü bir açıklama anlayışı sunmaktadır. Smith'e göre, bir teori öncelikle *inanılır* olmalıdır ; açıklamasında herhangi bir boşluktan kaçınarak kaygıyı yatıştırmalıdır. Yine temelde Aristotelesçi bir modele dayanarak, Smith bize öğrenme arzusunun ve ortaya çıkan teorilerin bir dizi duygudan kaynaklandığını söyler: Olaylara *duyulan şaşkınlık,* kişinin süreci *merak etmesine neden olan kaygıları uyandırır. Bu, doğanın eylemlerinin ve ilkelerinin anlaşılmasına ve hayranlığına* yol açar . Gökyüzünü yöneten ilkelerin Dünya'yı da yönettiğini göstererek, Newton açıklama için yeni bir standart belirlemiştir. Bir teori, anlatısıyla zihni hem deneyimle örtüşecek hem de anlayışı geliştiren ve tahmin yapmayı sağlayan teorik açıklamalar sunacak şekilde yönlendirmelidir. Açıklama, boşluk veya eksik bilgi olmaksızın sistematik bir şekilde bir araya gelmelidir; bu son unsur -teoride herhangi bir boşluktan kaçınmak- belki de Smith için en merkezi unsurdur ve bu felsefi açıklama modeli hem ahlak teorilerini hem de siyasi ekonomisini birleştirir.

Genç bir filozof olarak Smith, farklı konularla denemeler yaptı ve ders notlarını ve erken dönem denemelerini tamamlayan bir dizi yazı parçası bulunmaktadır. Bunlar arasında "Antik Mantık", metafizik, duyular, fizik, estetik, Jean-Jacques Rousseau'nun çalışmaları ve diğer çeşitli konulara dair kısa incelemeler yer almaktadır. Smith'in İskoç Aydınlanma dönemi çağdaşları, bu konuların tümüne ilgi duyuyordu.

Eserler Smith'in düşüncelerine bir bakış sunsa da, kesinlikle nihai değillerdir; bunların çok azı yayınlanmak üzere yetkilendirilmiştir. Smith titiz bir yazardı ve kendi sözleriyle, "yazdığım her şeyi en az altı kez yapıp bozan, ancak ondan ancak kabul edilebilir derecede memnun kalabilen yavaş, çok yavaş bir işçiydim" (*Corr*. 311). Sonuç olarak, muhtemelen kamuoyu tarafından yeterince beğenilmediğini düşündüğü için, ölümünden sonra on altı cilt yayınlanmamış yazısını yakılmasını emretti. Smith araştırmacıları bu kaybı üzüntüyle karşılıyor çünkü bu, sisteminin planını belirsizleştiriyor ve son zamanlarda Smith'in külliyatının tasarımını yeniden yapılandırmak için, yine ana eserleri arasında belirli bir ilişkiyi savunmak amacıyla, çeşitli girişimlerde bulunuldu.

Glasgow'da mantık kürsüsünü sadece bir yıl (1751-1752) yürüttükten sonra Smith, aslen Hutcheson'ın yürüttüğü Ahlak Felsefesi Kürsüsüne atandı. Bu görevdeyken ve muhtemelen birçok tartışmasını sınıfta denediği sırada, ilk olarak 1759'da yayımlanan *Ahlaki Duygular Kuramı'nı* yazdı . Hayatının bu döneminden çok sıcak bir şekilde bahsetse ve genç zihinlere öğretme ve rehberlik etme konusunda derin bir ilgi gösterse de, Smith 1764'te Buccleuch Dükü'ne özel ders vermek ve onunla seyahatlerinde eşlik etmek için istifa etti.

Profesyonel öğretmenlerin özel öğretmenlik pozisyonlarını kabul etmeleri yaygın bir durumdu. Maaş ve emeklilik hakları genellikle kazançlıydı ve yoğun bir ders programının sağlayabileceğinden daha fazla esneklik sunuyordu. Smith'in durumunda, bu pozisyon onu Fransa'ya götürdü ve burada iki yıl boyunca filozoflarla *(Smith'in kendi edebiyat çevresine benzer, birbirine sıkı sıkıya bağlı bir Fransız filozoflar grubu) sohbet etti; bu sohbetler daha sonra Milletlerin Zenginliği* adlı eserine yansıyacaktı

. *Filozofların* Smith'in siyasi ekonomisinin oluşumunda ne kadar etkili olduğu tartışmalı bir konudur. Bazı akademisyenler Smith'in tutumlarının onların iknası sonucu oluştuğunu öne sürerken, diğerleri Smith'in fikirlerinin yurtdışı gezisinden çok daha önce pekiştiğini savunmaktadır. Her ne olursa olsun, bu, Smith'in çıkarlarının sadece İskoç filozoflarla değil, Avrupalı muadilleriyle de örtüştüğünü göstermektedir. Smith'in yazıları kısmen çok güncel olduğu için iyi karşılandı. Zamanın derin sorularını soruyordu; cevapları dünyayı değiştirecekti.

Seyahatlerinden sonra Smith, Milletlerin Zenginliği adlı eserini tamamlamak için memleketi Kirkcaldy'ye döndü . İlk olarak 1776'da yayımlanan eser, hem arkadaşları hem de genel kamuoyu tarafından övgüyle karşılandı. Çok daha sonra yazdığı bir mektupta, eseri "Büyük Britanya'nın tüm ticari sistemine yaptığım çok şiddetli saldırı" olarak nitelendirdi (*Corr.* 208). *Ahlaki Duygular Teorisi,* Smith'in yaşamı boyunca altı baskıdan geçti; bunlardan ikisi önemli içerik değişiklikleri içeriyordu ve *Milletlerin Zenginliği daha küçük değişikliklerle dört farklı baskı gördü. Smith, Ahlaki Duygular Teorisi'nin* daha iyi bir kitap olduğunu düşündüğünü belirtti ve ayrıntılarına ve teorisine yaptığı sürekli dikkat, en azından onu daha da geliştirmeye kararlı olduğunu gösteriyor. Sonunda Smith, annesiyle birlikte Edinburgh'a taşındı ve 1778'de gümrük komiseri olarak atandı; hayatının geri kalanında önemli bir eser yayımlamadı. Adam Smith 17 Temmuz 1790'da öldü.

Ölümünden sonra, *Milletlerin Zenginliği (The Wealth of Nations)* giderek daha fazla önem kazanırken, *Ahlaki Duygular Kuramı (The Theory of Moral Sentiments)* arka plana itilmeye başladı. Ölümünden bu yana geçen iki yüzyılı aşkın sürede, yayınlanmış eserlerine, erken dönem yazılarından parçalar, retorik ve *güzel sanatlar dersi üzerine öğrenciler tarafından yazılmış ders notları, hukuk üzerine öğrenciler tarafından yazılmış ders notları ve yaklaşık 1763 tarihli olduğu tahmin edilen Milletlerin Zenginliği'nin bir* bölümünün erken bir taslağının keşfiyle destek sağlandı. Son iki keşif, en ünlü eserinin formülasyonuna ışık tutmaya yardımcı oluyor ve filozofların *Smith'in* siyasi ekonomisi üzerindeki etkisiyle ilgili tartışmanın her iki tarafına da malzeme sağlıyor.

Yukarıda belirtildiği gibi, Smith bazen modern sosyolojinin öncülerinden biri olarak kabul edilir ve retorik üzerine verdiği dersler, modern İngiliz dili ve edebiyatı disiplininin icadının da temelini oluşturmuştur; bu büyük ölçüde, retorik üzerine verdiği dersler bu disiplinin oluşumunda etkili olan öğrencisi Hugh Blair üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. *Ahlaki Duygular Kuramı, 19. yüzyıl duygusal edebiyatında önemli bir rol oynamış ve Mary Wollstonecraft tarafından Kadın Haklarının Savunması adlı* eserinde argümanını desteklemek için de kullanılmıştır . Smith'in ahlak kuramları, yirminci yüzyılın son çeyreğinde yeniden canlanmıştır. Smith hakkında ikincil kaynaklar piyasayı doldurmuş ve Smith'in çalışmalarına olan ilgi tamamen yeni bir kitleye ulaşmıştır.

Smith'e olan son dönemdeki ilginin iki önemli özelliği var. Birincisi, akademisyenlerin sadece ahlaki ve ekonomik teorilerini birbirinden ayrı olarak değil, Ahlaki Duygular Teorisi ve *Milletlerin Zenginliği'nin* nasıl birbirine bağlı olduğuyla ilgilenmeleridir . İkincisi, Smith'in yazılarıyla öncelikle ilgilenenlerin ekonomistler değil, filozoflar olmasıdır. Bu nedenle, Smith'in halihazırda yerleşik felsefi kanon içinde nerede yer alabileceğine özel önem veriyorlar: Smith'in çalışmaları Hume'un çalışmalarına nasıl dayanıyor? Çağdaşı Immanuel Kant'ın çalışmalarıyla nasıl bir ilişkisi var? (Örneğin, Kant'ın *Ahlaki Duygular Teorisi'ni* okuduğu biliniyor .) Duygu temelli bir ahlak teorisi ne ölçüde savunulabilir? Ve Smith'i tarihsel bir bağlamda okuyarak İskoçlar ve genel olarak 18. yüzyıl felsefesi hakkında neler öğrenilebilir? Bunlar, Smith'in okuyucularının şu anda ilgilendiği sorulardan sadece birkaçı.

2. Ahlaki Duygular Teorisi

a. Sempati

Hutcheson, Hume ve Smith'i birleştiren nokta, Bernard Mandeville'in öne sürdüğü argümanlara karşı çıkmalarıydı. Hollanda doğumlu ve daha sonra İngiltere'ye yerleşmiş bir filozof olan Mandeville, iyilikseverliğin hiçbir toplumsal fayda sağlamadığını savunuyordu. " *Arıların Masalı: Özel Kötülükler, Kamu Yararları"* adlı kitabı tüm hikayeyi anlatıyor. Kötü davranışların olumlu toplumsal etkisi vardır. Kötülük olmasaydı, örneğin polis, çilingir veya benzeri meslekler olmazdı. Şımartma olmasaydı, tüketici harcamaları da minimum düzeyde olurdu. Öte yandan, erdemin olumlu bir ekonomik faydası olmadığını ve bu nedenle teşvik edilmemesi gerektiğini savunuyordu.

Ancak Mandeville bunu bir adım daha ileri götürerek, Thomas Hobbes gibi , ahlaki erdemin kişisel faydadan kaynaklandığını, insanların özünde bencil olduğunu ve tüm insanların birbirleriyle rekabet halinde olduğunu savundu. Hobbes, "iyi"nin sadece "insanların arzuladığı şey"in eş anlamlısı olduğunu savunan bir ahlaki rölativistti . Mandeville'in rölativizmi, eğer buna rölativizm denebilirse, daha az aşırıdır. Erdemin, başkalarının iyiliği için ve bu iyiliğe ulaşma amacı güden kasıtlı bir eylem olduğunu savunurken, herhangi birinin bu standarda gerçekten ulaşabileceğinden şüphe duyar. Smith, her iki filozofu da aynı sonuca vardıkları gibi ele alıyor gibi görünüyor; her ikisi de Shaftesbury'nin yaklaşımına karşıt noktalar sunuyor. Dikkat çekici bir şekilde, Mandeville, Shaftesbury'nin insan motivasyonuna dair olumlu açıklamalarından özlemle bahsederek, bunların "insanlığa büyük bir övgü" olduğunu belirtiyor, ancak "ne yazık ki bunlar doğru değil" diye ekliyor (*Masal,* I, 324).

Smith, Hobbes ve Mandeville'in görüşlerine o kadar karşıydı ki, *Ahlaki Duygular Kuramı adlı* eserinin ilk cümlesi bile onların reddiyle başlıyor:

> İnsan ne kadar bencil olarak kabul edilirse edilsin, doğasında başkalarının mutluluğuyla ilgilenmesini ve bu mutluluğu görmenin verdiği zevkten başka bir şey elde etmese bile, onların mutluluğunu kendisi için gerekli kılan bazı ilkeler olduğu açıktır. (TMS III1.1)

İnsanların genellikle bencil olduğu varsayılsa da, Smith deneyimin bunun aksini gösterdiğini savunuyor. İnsanlar başkalarının mutluluğunu görmekten zevk alırlar çünkü, doğaları gereği, başkaları bizi ilgilendirir. Bu ilk yorumla Smith, ahlak felsefesinin temel temalarını özetliyor: İnsanlar sosyal varlıklardır, başkalarını önemseriz ve onların durumları bize zevk veya acı verir. Duygularını ancak duyularımız aracılığıyla, "görerek" öğreniriz. Smith'in ilk cümlesi egoizmi varsayım veya ön kabulle ilişkilendirirken, insan faaliyetinin bilimsel "ilkeleri" kanıtlarla ilişkilendirilir: Newtonculuk ve ampirizm uygulamada.

Ahlaki Duygular Teorisi (*TMS*), güzel yazılmış, açık ve ilgi çekici bir kitaptır. Birkaç istisna dışında, cümleleri takip etmek kolaydır ve sınıfta işlendiğini hissettiren canlı bir üslupla yazılmıştır. Smith, hem edebi hem de günlük hayattan örnekler verme konusunda özel bir yeteneğe sahiptir ve "biz" kelimesini sürekli kullanması, okuyucuyu Smith ile doğrudan diyaloğa sokar. Kitap, insan duygularının ve deneyimlerinin doğru bir tasviri gibi hissettiriyor; Smith bu kelimeyi anlamasa da, bazı yerlerde *fenomenolojik bir havası var. Tekrarlamayı büyük bir fayda sağlayacak şekilde kullanıyor, okuyucularına teorilerinin temel noktalarını hatırlatırken, karmaşıklıklarını yavaş yavaş artırıyor. Sadece 342 sayfa olan (tüm referanslar eserinin Glasgow baskılarına* aittir) kitap, çok çeşitli temaları kapsıyor. Ahlaki psikoloji eseri –sadece ahlaki duygular teorisi– olarak gizlenmiş olsa da, aynı zamanda sosyal örgütlenme, kimlik inşası, normatif standartlar ve bir bütün olarak insan davranışı bilimi hakkında bir kitaptır.

Smith bize ahlak felsefesinin iki sorusunun “Erdem neyden ibarettir?” ve “Zihindeki hangi güç veya yetenek sayesinde bu karakter, ne olursa olsun, bize tavsiye edilir?” olduğunu söyler (*TMS* VII.i.2). Başka bir deyişle, iyiliğin ne olduğunu ve nasıl iyi olacağımızı sormalıyız. *Ahlaki Duygular Teorisi* bu plana uyar, ancak Smith önce ikinci soruyu ele alır ve ahlaki standartların normatif sorusuna değinmeden çok önce ahlak psikolojisine odaklanır. Smith için ahlaki öğrenmenin ve müzakerenin özü –kimliğin gelişiminin anahtarı– sosyal birliktir ve sosyal birlik *sempati* yoluyla mümkün kılınır .

“Sempati” terimi Hume'a aittir, ancak Smith'in arkadaşı bunun nasıl işleyeceği veya sınırları konusunda çok az ipucu verir. Buna karşılık, Smith sorunu doğrudan ele alır ve TMS'nin ilk altmış altı sayfasını *işleyişini* aydınlatmaya, sonraki iki yüz sayfasının çoğunu ise inceliklerini detaylandırmaya ayırır. Kitabın son bölümü (VII. bölüm, “Ahlak Felsefesi Sistemleri Üzerine”) bu konudan en uzak olanıdır ve etik tarihine değinir, ancak yine de sadece altmış sayfadan biraz daha az bir süre için. Modern yazarların neredeyse her zaman “literatür incelemesini” kitaplarının başına koymalarına rağmen, Smith'in ahlak psikolojisi üzerine çalışmalar tamamlandıktan sonra ancak etik üzerine tarihsel bir tartışmanın mümkün olduğunu düşünmesi dikkat çekicidir. Bunun nedeni muhtemelen Smith'in önce insan davranışının ilkelerini belirlemek ve böylece ortaya konanlar ışığında ahlak teorisini değerlendirebilmek istemesidir.

Ahlaki Duygular Teorisi , şaşırtıcı olmayan bir şekilde, hem Aristotelesçi hem de Newtoncudur. Ayrıca doğa ve öz denetim konusundaki yaklaşımında Stoacı bir nitelik taşır . Yukarıda alıntılanan ilk cümle bir temel ilkedir—bireyler egoist değildir—ve kitabın geri kalanı bu iddiadan yola çıkar. Ve tüm temel ilkelerde olduğu gibi, Smith başkalarına yönelik davranış olasılığını "varsayarken", kitabın geri kalanı hem bu gerçeğe dayanır hem de inanılırlığına katkıda bulunur. Smith'in örnekleri, anekdotları ve varsayımları

oldukça inanılırdır ve eğer bunları insan deneyiminin doğru tasvirleri olarak kabul edeceksek, başlangıç noktasını da kabul etmeliyiz. İnsanlar başkalarını önemser ve özgecilik veya onun deyimiyle iyilikseverlik mümkündür.

Peki, sempati nedir ? Bu tartışmalı bir konudur. Akademisyenler onu bir yetenek, bir güç, bir süreç ve bir duygu olarak değerlendirmişlerdir. Ancak, terimin en kelime anlamıyla ahlaki bir duygu değildir. Sempati, beş duyuyla birlikte gruplandırılabilecek altıncı bir yetenek değildir. Smith, Hutcheson'dan etkilenmiş olsa da, öğretmenini açıkça eleştirmektedir. Yargı olmadan ahlaki duygunun imkansız olduğunu (*TMS* VII.3.3.8-9) ve sempatinin kendimiz ve başkaları hakkında yargılarda bulunmamızı sağlayan şey olduğunu savunmaktadır. Smith'e göre sempati, ahlaki değerlendirmenin temelidir ve Hutcheson'ın sisteminde buna yer yoktur.

Smith'e göre sempati, modern empatiye daha çok benziyor; yani benzer duyguları deneyimlediğimiz için başkasının duygularıyla ilişki kurabilme yeteneği. Çağdaş "sempati" yalnızca bir kişinin acısına üzülmeyi ifade ederken, Smith bunu "herhangi bir tutkuya ortak olma" anlamında kullanıyor (*TMS* Ii1.5). Bu, bir "izleyicinin... hayalinde... esas olarak ilgili kişiyle yer değiştirmesi" anlamına geliyor (*TMS* Ii1.3-5).

Özetle, sempati şu şekilde işler: Bireyler başkalarının eylemlerine ve tepkilerine tanık olurlar. Bunu yaparken, bu izleyici gözlemlediği duruma girmeye ve aktörün –izlenen kişinin– yerinde olmanın nasıl bir şey olduğunu *hayal etmeye çalışır*. *(Smith, aktör* ve *aracı terimlerini* birbirinin yerine kullanır.) Ardından, izleyici aktörün yerinde olsaydı ne yapacağını hayal eder. Duygular örtüşüyorsa, hayal edilen tepki gözlemlenen tepkiye benziyorsa, izleyici asıl kişiye sempati duyar. Tepkiler önemli ölçüde farklıysa, izleyici o kişiye sempati duymaz. Bu bağlamda, sempati bir tür ahlaki onaydır ve sempati eksikliği onaylamama anlamına gelir.

Sempatinin nadiren tam olarak doğru olduğu söylenebilir. Smith, hayal edilen duyguların her zaman orijinalinden daha az yoğun olduğunu, ancak yine de anlaşmayı ifade edecek kadar yakın olduğunu açıkça belirtir. Ve en önemlisi, karşılıklı sempati keyif vericidir. Doğanın tasarımı gereği, insanlar birbirleriyle ortak duygular paylaşmak isterler ve bu nedenle ortak zemin bulmak için eylemlerini dengeleyeceklerdir. Bu, insan varlığının sosyal doğasının bir başka göstergesidir; Smith'e göre, izolasyon ve ahlaki anlaşmazlıktan kaçınılmalıdır. Bu aynı zamanda davranışı düzenleyen mekanizmadır. Davranış düzenlemesi, bireylerin ahlaki uygunluk içinde ve sosyal normlar çerçevesinde hareket etmeyi öğrenme biçimidir. *Ahlaki Duygular Teorisi'ne göre,* karşılıklı sempati ödül ve cezanın temelidir.

Smith, sempati duygusunun, başkalarının duygularına tanık olmakla değil, "bir insandan diğerine anında ve esas olarak ilgili kişide bu duyguları uyandıran şeyin ne olduğuna dair herhangi bir bilgiye sahip olmadan aktarılıyor gibi görünse bile" (*TMS* Ii1.6) ortaya çıktığı konusunda ısrarcıdır. Aksine, izleyici duyguların nedenine ve izlenen kişiye dair bilgi toplar. Ancak o zaman, belirli durum ve bu belirli kişinin yaşamındaki gerçekler göz önüne alındığında, duyguların uygun olup olmadığını sorar. Smith'in yazdığı gibi:

> Tek oğlunuzun kaybından dolayı size başsağlığı dilerken, acınıza ortak olmak için, böyle bir karakter ve mesleğe sahip bir kişi olarak, bir oğlum olsaydı ve o oğlum talihsiz bir şekilde ölseydi ne çekerdim diye düşünmüyorum; ama gerçekten sizin yerinizde olsaydım ve sadece koşulları değil, kişiliği ve karakteri de değiştirseydim ne çekerdim diye düşünüyorum. Bu nedenle, kederim tamamen sizin yüzünüzdendir, kendimden hiç değildir. (TMS VI.iii.I.4)

Burada, hayal gücünün Smith için neden bu kadar önemli olduğunu görebiliriz. Bir insan ancak bu yetenek sayesinde başkasının bakış açısına girebilir ve ancak dikkatli gözlem ve değerlendirme yoluyla ahlaki eylemi değerlendirmek için gerekli tüm bilgileri öğrenebilir. Ayrıca, Smith için sempati duygusunun neden bencil bir yetenek olmadığını da görebiliriz:

> Bu uyumu sağlamak için, doğa izleyicilere esas olarak ilgili kişinin koşullarını üstlenmeyi öğrettiği gibi, bu kişiye de bir ölçüde izleyicilerin koşullarını üstlenmeyi öğretir. İzleyiciler sürekli olarak kendilerini onun yerine koyup, onun hissettiklerine benzer duygular tasavvur ettikleri gibi, o da sürekli olarak kendini onların yerine koyup, kendi kaderine karşı onların da aynı soğukkanlılıkla bakacaklarını hissettiği bir dereceye kadar kendi kaderini tasavvur eder. İzleyiciler sürekli olarak, gerçekten acı çekenler olsalardı ne hissedeceklerini düşündükleri gibi, o da sürekli olarak kendi durumunun sadece bir izleyicisi olsaydı nasıl etkileneceğini hayal etmeye yönlendirilir. Onların sempatisi, bir ölçüde onun gözleriyle bakmalarına neden olduğu gibi, onun sempatisi de, özellikle onların huzurunda ve onların gözetimi altında hareket ederken, bir ölçüde onların gözleriyle bakmasına neden olur: ve böylece kavradığı

> yansıyan tutku, asıl tutkudan çok daha zayıf olduğu için, onların huzuruna gelmeden önce, bunun onları nasıl etkileyeceğini hatırlamaya başlamadan ve durumunu bu açık ve tarafsız ışıkta görmeden önce hissettiği şeyin şiddetini mutlaka azaltır. (TMS Ii4.8)

Adam Smith Problemi'nin ortaya koyduğu tanımın aksine, sempati ne özgeci ne de bencil olabilir çünkü etkenler birbirine çok bağlıdır. Kişi sürekli olarak bir bakış açısından diğerine geçiş yapar ve mutluluk ve haz, ortak bakış açılarına bağlıdır. Bireyler ancak ortak bir bakış açısından hareket ederek ahlaklı olurlar ve kendi mutluluklarını ancak ortak bir bakış açısından bulabilirler. Smith'e göre, bencillik ve özgecilik bir araya gelerek *hem* kişisel çıkarı hem de başkalarına duyulan ilgiyi aynı anda içeren daha incelikli ve daha sosyal bir motivasyon türü haline gelir.

Smith'in tipik üslubuyla, yukarıda alıntılanan uzun paragraf en az iki ek niteliğe yol açar. Birincisi, Smith'in de belirttiği gibi, "sıradan bir tanıdıktan bir arkadaştan daha az sempati bekleriz... yabancılardan oluşan bir topluluktan ise daha da az sempati bekleriz" (*TMS* I.1.4.10). Sempati, olaylar ve insanlar hakkında bilgi gerektirdiğinden, çevremizdekilerden ne kadar uzakta olursak, onların daha tutkulu duygularına sempati duymamız o kadar zorlaşır (ve tersi). Bu nedenle, Smith, tanıdıklarımızın ve yabancıların önünde "daha sakin" olmamız gerektiğini savunur; bizi tanımayanların yanında açıkça duygusal olmak uygunsuzdur. Bu, nihayetinde, Smith'in III. bölümde görev hakkındaki tartışmasına -hiçbir bağlantımız olmayanlara karşı neden ahlaki davrandığımızın açıklamasına- yol açacaktır.

İkinci şart daha karmaşık ve paragrafın son cümlesi etrafında dönüyor: kişinin eylemleri "dürüst ve tarafsız bir ışık altında" gözlemlemesi gerektiği. Eğer sempati duygusunun tek bileşeni sosyal normlara doğru hareket etmek olsaydı, Smith'in teorisi yalnızca homojenlik için bir reçete olurdu. Tüm duygular aynı tona ayarlanır ve toplum bundan sonra yalnızca farklılığı kınardı. Bu nedenle Smith, bireylerin topluluk yargısını reddettiği durumların olması gerektiğini kabul eder. Bunu, hayali bir tarafsız gözlemci yaratarak yaparlar .

b. Tarafsız Gözlemci

Kendi eylemlerini değerlendirmek isteyen bireyler, hayal güçlerini kullanarak sadece benzer duygular yaratmakla kalmaz, aynı zamanda gözlemci ve yargıç rolünü üstlenen tamamen hayali bir kişi de oluştururlar:

> Kendi davranışlarımı incelemeye, onlara hüküm vermeye ve onları onaylamaya veya kınamaya çalıştığımda, tüm bu durumlarda kendimi adeta iki kişiye ayırdığım ve inceleyen ve yargılayan ben ile davranışları incelenen ve yargılanan diğer ben arasında farklı bir karakter taşıdığım açıktır. Birincisi, kendimi onun yerine koyarak ve o özel bakış açısından nasıl görüneceğini düşünerek, kendi davranışlarımla ilgili duygularına girmeye çalıştığım izleyicidir. İkincisi ise, kendim olarak adlandırdığım ve davranışları hakkında izleyici sıfatıyla bir fikir oluşturmaya çalıştığım faildir. Birincisi yargıç; ikincisi ise yargılanan kişidir. Ancak yargıcın her bakımdan yargılanan kişiyle aynı olması, nedenin her bakımdan sonuçla aynı olması kadar imkansızdır. (TMS III.1.6)

Tarafsız gözlemci, öz denetim ve öz yansıtma ile yeniden kazanılabilen sakin ve çıkarsız benliğin insanlaştırılmış halidir. Günümüz dünyasında, birileri bize eylemlerimizi daha tarafsız bir şekilde değerlendirmek için belirli bir durumdan "derin bir nefes alıp geri çekilmemizi" tavsiye edebilir. Smith de aynı şeyi öneriyor, ancak bunu daha ayrıntılı bir şekilde ve bunu yaptığımızda sonuçlara ulaşmamıza yardımcı olan daha geniş etik teoriyle birlikte açıklıyor. Kendi eylemlerini yargılamak isteyen bireyler, kendilerini hayal gücüyle iki farklı kişiye ayırır ve bu ayrımı topluluk gözleminin yerine kullanırlar.

Burada Shaftesbury'nin monologunun mirasını görüyoruz. Kendi davranışlarını ölçmek isteyen bir oyuncu, Shaftesbury'nin tarif ettiği gibi, Hamlet'in hem şair hem de filozof olması gibi, kendini bölmek zorundadır. Kendi eylemlerimiz konusunda tutkuluyuz ve Smith'e göre, kendini aldatma "insan yaşamındaki bozuklukların yarısının kaynağıdır" (*TMS* III.4.6). Kendini bölme, bireylere kendilerini dürüst ve tarafsız bir şekilde görme yeteneği verir ve bizi daha iyi öz-bilgiye götürür. Kendimizi başkalarının bizi gördüğü gibi görmeye çalışırız, ancak bunu başkalarının sahip olmayabileceği ayrıcalıklı kişisel bilgilere erişimi koruyarak yaparız. Topluluk, kendi önyargılarımızın ötesini görmemize yardımcı olur, ancak topluluk kendi kurumsallaşmış önyargısıyla veya basitçe bilgi eksikliğiyle sınırlı olduğunda, tarafsız gözlemci bunu geçersiz kılabilir ve bir aktörün çarpık bir ahlak sistemi karşısında uygunluk bulmasına olanak tanır. Günümüz dünyasında ırkçılık ve cinsiyetçilik, toplumun acıyı ve adaletsizliği "görmesini" engelleyen sinsi önyargılara örnek teşkil etmektedir. Smith de bu önyargıları tanıyor gibi okunabilir, ancak iki buçuk yüzyıl

önce yazdığı zamandan beri gelişen terimleri veya bunlarla ilgili karmaşık söylemleri tanımamış olabilir. Örneğin, köleliği bir toplumun adaletsizliğinin ve cehaletinin bir örneği olarak gösterir. Şöyle yazar:

> Afrika kıyılarından gelen hiçbir zenci, bu konuda, aşağılık efendisinin ruhunun çoğu zaman hayal bile edemeyeceği bir yüce gönüllülük derecesine sahip değildir. Kader, kahraman milletleri Avrupa hapishanelerinin çöplüğüne, ne geldikleri ülkelerin ne de gittikleri ülkelerin erdemlerine sahip olmayan ve hafiflikleri, vahşilikleri ve alçaklıkları onları yenilenlerin haklı olarak hor görmesine maruz bırakan sefillere teslim ettiğinde, insanlık üzerindeki egemenliğini hiçbir zaman bu kadar acımasızca uygulamamıştır. (TMS V.2.9)

Düzeltici potansiyeline rağmen, tarafsızlığın da sınırları vardır. Smith, tarafsız gözlemcinin Arşimetçi veya Tanrı'nın bakış açısından bakmasını hayal etmez. Tarafsız gözlemci gerçekte var olmadığı için—bireysel bir kişinin hayal gücü tarafından yaratıldığı için—her zaman kişinin bilgisinin sınırlarına tabidir. Bu, yargının her zaman kusurlu olacağı ve topluma veya bir kişinin deneyimine derinden işlemiş olan ahlaki hataların üstesinden gelmenin en zor olduğu anlamına gelir. Değişim yavaştır ve toplum mükemmel olmaktan uzaktır. Smith'in "gelenek" olarak adlandırdığı şey, hem kolektif hem de bireysel düzeyde sosyal yargıya müdahale eder. Smith'e göre, kendi eylemlerimizi yargıladığımız iki nokta vardır: eylemden önce ve sonra. Yazdığı gibi, "Görüşlerimiz her iki durumda da çok taraflı olma eğilimindedir; ancak aksi yönde olmaları en önemli olduğunda en taraflı olma eğilimindedirler" (*TMS* 111.4.2). Bu noktaların hiçbiri sosyal etkiden bağımsız değildir.

Bilgi kusurludur ve bireyler ellerinden gelenin en iyisini yaparlar. Ancak tüm bireyler hem kendi deneyimleri hem de insan zihninin doğal yetersizlikleriyle sınırlıdır. Smith'in önerisi, doğanın gelişimine ve insan faaliyetini yöneten ilkelere (ahlaki, sosyal, ekonomik veya başka türlü) inanmaktır. Bununla birlikte, insanları sistemlerin güzelliğini insanların çıkarlarının önüne koymaktan kaçınmaları konusunda uyarır. Smith, soyut felsefelerin ve anlaşılması güç dinlerin, deneyimin sağladığı kanıtların önüne geçmemesi gerektiğini savunur. Ayrıca, sosyal mühendisliğin başarısızlığa mahkum olduğunu belirtir. Smith, insanların satranç tahtasındaki taşları hareket ettirir gibi hareket ettirilemeyeceğini savunur. Her insanın "yasama organının onlara empoze etmeyi seçebileceğinden farklı, kendi hareket ilkesi" vardır (*TMS* VI.ii.2.18).

Smith'in sistemlere duyulan sevgiye karşı uyarısı, Smith'in sınırlı hükümet argümanının bir bileşenidir: Smith, "fikirlerin ve görüşlerin özgürce iletilmesi" veya bugün ifade özgürlüğü olarak adlandırdığımız şey olmadan "zihinlerin uyumunun" mümkün olmadığını savunur (*TMS* VII.iv.27). Bu aynı zamanda Smith'in en ünlü ifadesi olan "görünmez el" ile doğrudan bir bağlantı kurar. *Ahlaki Duygular Kuramı'nda* , ekonomik adaleti mümkün kılan koşulları tanımlamak için görünmez eli kullanır. Sistemlere duyulan bu doğal estetik sevgi, insanları ticaret sistemini manipüle etmeye yönlendirir, ancak bu doğanın planına müdahale eder:

> Zenginler, yığından yalnızca en kıymetli ve hoş olanı seçerler. Fakirlerden çok az daha fazla tüketirler ve doğal bencilliklerine ve açgözlülüklerine rağmen, yalnızca kendi çıkarlarını gözetseler de, çalıştırdıkları binlerce insanın emeğinden elde etmeyi amaçladıkları tek şey kendi boş ve doyumsuz arzularının tatmini olsa da, tüm iyileştirmelerinin ürününü fakirlerle paylaşırlar. Görünmez bir el tarafından, yeryüzü tüm sakinleri arasında eşit paylara bölünmüş olsaydı yapılacak olanla neredeyse aynı şekilde yaşamın gerekliliklerini dağıtmaya yönlendirilirler ve böylece, niyet etmeden, bilmeden, toplumun çıkarlarını ilerletirler ve türün çoğalmasına olanak sağlarlar. (TMS IV.1.10)

Bu pasajda Smith, “zengin kişinin midesinin kapasitesinin, arzularının büyüklüğüyle orantılı olmadığını ve en sıradan köylünün midesinden fazlasını alamayacağını” savunmaktadır (*TMS* IV.1.10). Dolayısıyla, zenginler yalnızca “en iyisini” seçtikleri ve ancak belirli bir miktarda tüketebildikleri için, görünmez bir elin dünyayı tüm sakinleri arasında eşit olarak bölmüş gibi, dünyadaki herkes için yeterli kaynak olması gerekir.

Ekonomik bir argüman olarak, bu Smith'in zamanında, soğutma teknolojisi, sanayi devrimi, modern bankacılık uygulamaları ve kitlesel sermaye birikimi öncesinde daha ikna edici olabilirdi; daha kapsamlı bir savunma için (Smith'in bakış açısından) *Milletlerin Zenginliği* tartışmasına bakın . Bununla birlikte, ekonomi tarihine olan ilgisi, istenmeyen sonuçların rolünü kabul etmesine, ekonomik büyümenin toplumun tüm üyelerine fayda sağladığı varsayımına ve serbest piyasanın doğal bir güç olarak bağımsızlığını tanımasına dayanmaktadır. Şu anda, Smith'in estetik çekiciliğin gücü hakkındaki uyarılarına odaklanabiliriz. Smith, Newtoncu yaklaşımın -şaşırtma, hayret ve hayranlığı ele alan, boşluksuz tutarlı bir

anlatı arayışının- güzelliği kanıtların önüne koyarlarsa insanları yanıltabileceğini savunuyor. Güzelliğe duyulan bu sevgi, kitlelerin zenginlere aşırı değer vermesine, varlıklıların "süs eşyaları ve biblolarıyla" mutlu olduklarını düşünmelerine ve böylece ahlaki iyiliğin pahasına aşırı zenginliğin peşinden koşmalarına neden olarak ahlaki yargıları da bozabilir: "Bu imrenilen duruma ulaşmak için, servet adayları çok sık erdem yollarını terk ederler; çünkü ne yazık ki, birine götüren yol ile diğerine götüren yol bazen tamamen zıt yönlerdedir" (*TMS* I.iii.8). Smith, yalnızca zenginleri değil, toplumun onlara verdiği ahlaki değeri de çok eleştiriyor. Onları farklı kılan tek şey zenginlikleridir ve bu zenginlik ve genel olarak güzellik sevgisi, ahlaki yargıyı bozabilir ve tarafsız gözlemciyi çarpıtabilir.

Tarafsız gözlemci, bir vicdan teorisidir. Bireylere, umarız ki, genel olarak içinde bulundukları toplumun standartlarıyla örtüşen kendi yargı standartlarını kabul etme fırsatı sunar. Smith'in her iki kitabında da tartıştığı gibi, farklılık eğitim, ekonomik sınıf, cinsiyet, günümüzde etnik köken olarak adlandırdığımız şey, bireysel deneyim ve doğal yeteneklerin ürünüdür; ancak Smith, bunlardan sonuncusu olan doğal yeteneklerin en az önemli faktör olduğunu savunur. Örneğin , *Hukuk Felsefesi Üzerine Dersler'inde* , bireyler arasında "asıl bir farklılık" olmadığını savunur (LJ(A) vi.47-48) ve *Milletlerin Zenginliği'nde* şöyle yazar: "Farklı insanlardaki doğal yetenek farklılığı, gerçekte, farkında olduğumuzdan çok daha azdır... Örneğin, bir filozof ile bir sokak hamalı arasındaki en farklı karakterler arasındaki fark, doğadan ziyade alışkanlık, gelenek ve eğitimden kaynaklanıyor gibi görünmektedir" (*WN* I.ii.4). Umarım toplum ve eğitim, bu boşlukları kapatmaya ve insanların birbirlerine sempati duymaya teşvik edildiği birleşik bir topluluk oluşturmaya yardımcı olur.

Smith'in iki temel sorusunun örtüştüğü nokta buradadır. İlk olarak, ahlak psikolojisi hakkındaki açıklamasıyla karşılaşıyoruz. (Erdemi nasıl öğreniriz?) Şimdi ise ahlaki standartların kendilerinin belirlenmesiyle karşı karşıyayız. (Erdem neyden oluşur?) Smith zaman zaman bir rölativist gibi görünebilir: bireyler duygularını topluluk standartlarına göre ayarlarlar ve bireysel hayal güçlerinin uzlaşısı, ahlaki açıdan uygun davranışın nihai hakimi gibi yanlış bir şekilde görünebilir. Bunu göz önünde bulundurarak, Hobbes ve Mandeville'i reddetmesine rağmen Smith'in evrensel olarak bağlayıcı ahlaki ilkeler sunmadığını savunan okuyucular kesinlikle olacaktır. Ancak bu, Smith'in Newtoncu yaklaşımını unutmaktadır: gözlem, tekrar tekrar test edilebilen ve doğrulanabilen doğal ilkelerin keşfine yol açar. Dahası, birçok bilim insanı Smith'in klasik Stoacılardan güçlü bir şekilde etkilendiğini savunmaktadır. Duyguların düzenlenmesi ve kamusal alanda duyguların bastırılması konusundaki endişelerini miras almasının yanı sıra, muhtemelen ahlaki yasaların, Newton'un hareket yasaları gibi doğanın tasarımına yazıldığını da düşünmüştür. Sonuç olarak, bazı Smith uzmanları (ancak kesinlikle hepsi değil) Smith'in ahlaki bir realist olduğunu , sempati duygusunun bir icat değil, bir keşif yöntemi olduğunu ve keşfedilecek olanın, kuralları bilen veya bilmeyenlerin görüşlerinden bağımsız olarak doğru olduğunu savunmaktadır.

Bu yoruma uygun olarak Smith, ahlakın genel kuralları olarak adlandırdığı hususlara vurgu yapar:

> ...nihayetinde, ahlaki yeteneklerimizin, doğal erdem ve uygunluk duygumuzun belirli durumlarda neyi onayladığı veya onaylamadığına dair deneyime dayanırlar. Başlangıçta belirli eylemleri onaylamaz veya kınamayız; çünkü incelendiğinde, belirli bir genel kurala uygun veya uygunsuz görünürler. Aksine, genel kural, belirli bir türdeki veya belirli bir şekilde koşullandırılmış tüm eylemlerin onaylandığı veya onaylanmadığı deneyimden yola çıkarak oluşturulur. İnsanlık dışı bir cinayeti, açgözlülük, kıskançlık veya haksız kin yüzünden işlenmiş, üstelik katili seven ve ona güvenen birine karşı işlenmiş bir cinayeti ilk gören, ölen kişinin son acılarını gören, son nefesinde kendisine yapılan şiddetten çok, sahte dostunun ihanetinden ve nankörlüğünden yakındığını duyan bir kişi için, böyle bir eylemin ne kadar korkunç olduğunu anlamak için, masum bir insanın hayatını almayı yasaklayan en kutsal davranış kurallarından birinin bu kuralın açık bir ihlali ve dolayısıyla çok kınanacak bir eylem olduğunu düşünmesi için hiçbir sebep olamazdı. Bu suça duyduğu tiksinti, apaçık ortadadır ve böyle bir genel kuralı kendi içinde oluşturmasından önce ortaya çıkacaktır. Aksine, daha sonra oluşturabileceği genel kural, bu ve aynı türden diğer her özel eylemin düşüncesiyle kendi kalbinde mutlaka ortaya çıkan tiksinti üzerine kurulacaktır. (TMS III.4.8)

Smith'e göre, duygularımız ahlaki bir eylemin onaylanmasına veya kınanmasına yol açar. Bunlar zamanla ek bilgilerle değiştirilebilir. Ancak sonunda, izleyiciler kınamada kalıplar görürler. Örneğin, cinayetin *her zaman* yanlış olduğunu görürler ve bu nedenle bunun genel bir kural olduğu hissine kapılırlar. Daha sonra, duygudan ziyade ilkeye göre hareket etmeye başlarlar. Cinayet işlemezler, sadece cinayetten nefret ettikleri için değil, cinayet kendi başına yanlış olduğu için. Bu, yine Aristotelesçi bir yaklaşımdır çünkü entelektüel ve ahlaki erdem arasındaki etkileşimi kabul eder. Ayrıca, TMS'nin yayınlanmasından birkaç on yıl sonra çok etkili hale gelen Kantçı deontolojiyle de ortak noktalar taşır. Kant *gibi* , Smith'in failleri de duygudan

ziyade ilkeye göre hareket etmeye başlarlar. Ancak Kant'tan farklı olarak, akıl kendi başına ilkeyi haklı çıkarmaz veya doğrulamaz, deneyim bunu yapar.

Smith son alıntıda birkaç şey yapıyor. İlk olarak, Newton'un bilimsel deney ve açıklama sürecini benimsiyor. Ahlaki kurallar fizik yasalarına benzer; keşfedilebilirler . İkincisi, Smith, Karl Popper'ın yirminci yüzyıldaki bilimsel gerçeklerin yanlışlama süreciyle ortaya konulduğu iddiasını öngörüyor: Popper, neyin doğru olduğunu kanıtlayamayacağımızı, bunun yerine neyin yanlış olduğunu keşfedip onu dışlayacağımızı savundu.

c. Erdemler, Görev ve Adalet

Smith, görev ve adaletle birlikte bir dizi erdemi vurgular. Ona göre öz denetim, “sadece kendi başına büyük bir erdem olmakla kalmaz, aynı zamanda diğer tüm erdemlerin temel parlaklığını da ondan alır” (*TMS* VI.iii.11). Bu şaşırtıcı olmamalıdır, çünkü Smith'e göre, bireyler ancak öz denetim yoluyla duygularını toplumun veya tarafsız gözlemcinin gerektirdiği düzeye ayarlayabilirler. Öz denetim gereklidir çünkü “öfke, nefret, kıskançlık, kin ve intikam eğilimleri insanları birbirinden uzaklaştırır”, oysa “insanlık, nezaket, doğal sevgi, dostluk ve saygı... insanları toplumda birleştirmeye eğilimlidir” (*TMS* VI.iii.15). O halde, Smith'in erdemlerinin normatif içeriğini görebiliriz: geliştirilmesi gereken duygular ve en aza indirilmesi gerekenler. Smith'e göre, insanlar topluma karşı doğal bir sevgiye sahiptir ve ne ahlaki ne de estetik standartları tek başlarına geliştirebilirler.

Bireylerin doğal bir arzusu sadece sevilmek değil, sevgiye layık olmaktır: “O sadece övgüyü değil, övgüye layık olmayı da ister... sadece kınanmaktan değil, kınanmaya layık olmaktan da korkar” (*TMS* III.2.2). Bu, öncelikle etrafta hiçbir izleyici olmadığında değere rehberlik eden tarafsız izleyicinin gücüne işaret eder. Ayrıca, toplulukların ortaya koyduğu standartlardan bağımsız olarak doğru eylem standardını belirleyen Smith'in görev anlayışına da işaret eder. Bireyler layık olmayan övgüden “tatmin olmazlar” (*TMS* III.2.5) ve bunu yapmak, kendimizi başkalarının tüm hikayeyi bilmeleri durumunda nasıl göreceklerini düşünerek düzeltilebilecek bir kibir sapkınlığının göstergesidir.

Smith'in görev kavramını tartışırken Tanrı'ya değinmesi şaşırtıcı olmamalı:

> Doğanın her şeyi bilen Yaratıcısı, bu şekilde insana kardeşlerinin duygularına ve yargılarına saygı duymayı; davranışlarını onayladıklarında az çok memnun olmayı ve onaylamadıklarında az çok incinmeyi öğretmiştir. İnsanı, eğer böyle söyleyebilirsem, insanlığın doğrudan yargıcı kılmıştır; ve bu konuda, diğer birçok konuda olduğu gibi, onu kendi suretinde yaratmış ve kardeşlerinin davranışlarını denetlemek üzere yeryüzünde vekili olarak atamıştır. Doğa, onlara bu şekilde kendisine bahşedilen gücü ve yetkiyi kabul etmeyi, eleştirisine maruz kaldıklarında az çok alçakgönüllü ve mahcup olmayı ve takdirini kazandıklarında az çok sevinmeyi öğretmiştir. (TMS III.2.31)

Smith burada birkaç noktaya değiniyor. Birincisi, birçok İskoç gibi, Thomas Jefferson ve birçok Amerikan kurucusu gibi Smith deistti. Bilim insanları arasında Tanrı'nın Smith'in teorisi için ne kadar gerekli olduğu konusunda tartışmalar olsa da, muhtemelen Tanrı'nın evreni ve kurallarını tasarladığına ve sonra da evrenin gelişmesini izleyerek geri çekildiğine inanıyordu. Smith'in Tanrısı müdahaleci bir Tanrı değildir ve bazı okuyucuların aksini öne sürmesine rağmen, görünmez el, Tanrı'nın yaratılışa müdahalesinin bir göstergesi değildir. Bunun yerine, sadece sosyolojik ve ekonomik ilkelerin ortaya çıkmasıdır. İkincisi, Tanrı sistemden ayrı olduğu için Smith, insanların yeryüzünde Tanrı'nın vekilleri olduğunu savunur. Kendi davranışlarının yargıcı olmak onlara kalmıştır. Bireyler öncelikle kendileriyle ilgilenirler ve bu nedenle en iyi şekilde kendi kendilerini yönetirler. Ancak o zaman Smith'in tanımladığı ahlaki sistem aracılığıyla başkalarını yargılayabilirler. Smith'in de belirttiği gibi, genel kuralların "Tanrı'nın yasaları olarak haklı olarak kabul edildiği" (*TMS* III.v) doğru olsa da, bu metafiziksel bir iddia değil, bir motivasyon noktası gibi görünüyor. Bireyler genel kuralların Tanrı'dan kaynaklandığını anlarlarsa, onları daha büyük bir kesinlik ve inançla takip edeceklerdir. Smith, "Dinin dehşeti böylece doğal görev duygusunu güçlendirmelidir" (*TMS III.5.7) diye yazıyor, çünkü bu, insanları genel kurallara uymaya meyilli olmasalar bile uymaya teşvik eder ve bu destek, dini sosyal ve siyasi yaşamla uyumlu hale getirir. Smith'in Milletlerin Zenginliği'nde* belirttiği gibi, dini fanatizm, siyasi toplumun büyük düşmanı olan hizipçiliğin büyük nedenlerinden biridir.

Smith'e göre en kesin erdem adalettir. Toplumun "tüm yapısını ayakta tutan ana direk"tir (*TMS* III.ii.4). Kendisinin de belirttiği gibi, "olumsuz bir erdem" ve topluma katılım için asgari koşuldur. Bu nedenle, adalet kurallarına uymak az övgüyle sonuçlanırken, onları çiğnemek büyük kınamaya yol açar:

> Adaletin uygulanmasında şüphesiz bir uygunluk vardır ve bu nedenle uygunluğa layık olan tüm takdiri hak eder. Ancak gerçek anlamda olumlu bir fayda sağlamadığı için çok az minnettarlığı hak eder. Sadece adalet, çoğu durumda olumsuz bir erdemdir ve bizi yalnızca komşumuza zarar vermekten alıkoyar. Komşularının şahsına, malına veya itibarına zarar vermekten neredeyse hiç kaçınmayan bir kişinin, şüphesiz çok az olumlu erdemi vardır. Bununla birlikte, özellikle adalet olarak adlandırılan şeyin tüm kurallarını yerine getirir ve eşitlerinin uygun bir şekilde yapmaya zorlayabileceği veya yapmadığı için cezalandırabileceği her şeyi yapar. Biz de çoğu zaman oturup hiçbir şey yapmayarak adaletin tüm kurallarını yerine getirebiliriz. (TMS II.ii.1.9)

Smith'in adalet anlayışı, bireysel hakların ve güvenliğin temel kaygılar olduğunu varsayar. Şöyle yazıyor:

> Dolayısıyla, adaletin en kutsal yasaları, ihlal edildiğinde intikam ve cezayı en yüksek sesle talep edenler, komşumuzun canını ve kişiliğini koruyan yasalardır; sonra mal varlığını ve mülkünü koruyan yasalar gelir; ve en son olarak da kişisel hakları olarak adlandırılan veya başkalarının vaatlerinden kendisine düşenleri koruyan yasalar gelir. (TMS II.ii.2.3)

Adalet hakkındaki tartışması *Milletlerin Zenginliği* adlı eserinde tamamlanmıştır ve muhtemelen tamamlamadığı "hukuk ve yönetimin genel ilkeleri" üzerine önerdiği çalışmasına da eklenecekti. Hukuk felsefesi üzerine verdiği dersler, bu çalışmada neler olabileceğine dair bir ipucu veriyor, ancak el yazmasının ölümünden sonra yakılan eserler koleksiyonunun bir parçası olduğunu varsaymak gerekir. (Gerçekte neyin yok edildiği bile bilinmiyor, eserlerin neyi savunduğu ise hiç bilinmiyor.) Smith'in okuyucuları için teorisinde bu tür boşluklar olması sinir bozucu ve Smith uzmanları, diğer çalışmalarının olası içeriği ve ilk kitabıyla ilişkisi hakkında tartışmışlardır. Bununla birlikte, *Ahlaki Duygular Teorisi'nin* Smith'in daha büyük sisteminin yalnızca bir parçası olduğu ve onu ancak diğer yazıları ışığında gerçekten anlayabileceğimiz açıktır. Bu nedenle, tartışmayı ahlak felsefesi üzerine yaptığı çalışmalardan siyasi ekonomi üzerine yaptığı çalışmalara kaydırmak gereklidir. Görüleceği üzere, bu kopuş radikal bir kopuş değildir. İki kitap tamamen birbiriyle uyumludur ve birini okumak diğerini okumayı tamamlar; Her ikisi de ahlaki iddialar içeriyor ve her ikisi de politik ekonomi olarak sınıflandırılan iddialarda bulunuyor. Vurguları çoğu zaman farklı olsa da –sonuçta bunlar iki farklı kitap– temel noktaları sadece uyumlu olmakla kalmıyor, aynı zamanda birbirlerini haklı çıkarmak için birbirlerine bağımlılar.

3. Milletlerin Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir Araştırma

a. Zenginlik ve Ticaret

Milletlerin Zenginliği (*WN*), Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nin imzalanmasından dört ay önce, Mart 1776'da yayımlandı. Ekler ve dizinler hariç 947 sayfadan oluşan bu kitap , *Ahlaki Duygular Kuramı'ndan* çok daha büyüktür . Bu nedenle, ilk kez okuyanlar için Smith'in önceki çalışmalarından daha göz korkutucu görünebilir, ancak birçok yönden aslında daha basit bir okuma sunar. Yaşlandıkça Smith'in yazım tarzı daha verimli ve daha az süslü hale geldi, ancak yazarın üslubu konuşma diline yakın kaldı. Terimleri WN'de *Ahlaki Duygular Kuramı'na* göre daha kesin olarak tanımlanmıştır ve desteklediği ve reddettiği pozisyonları açıkça belirtir. Ekonomik tartışmaları ahlak hakkındaki yorumları kadar katmanlı değildir, bu nedenle yorumlama sorunları genellikle daha az karmaşıktır. Kitabın mantığı şeffaftır: organizasyon şeması kendi kendini açıklayıcıdır ve sonuçları hem felsefi argümanlarla hem de ekonomik verilerle titizlikle desteklenmiştir. Elbette, iddialarına karşı çıkan birçok kişi var, ancak Smith'in *WN'deki* görüşlerinin savunulabilir olduğunu inkar etmek zor; sonuçta bazıları onun yanıldığını düşünebilir.

Metin, baskısına bağlı olarak bir, iki veya üç cilt halinde yayınlanan beş "kitaba" bölünmüştür. İlk kitaplar, iş bölümünün ve kişisel çıkarın önemini özetler. İkinci kitap, hisse senedi ve sermayenin rolünü ele alır. Üçüncü kitap, ilkel zamanlardan ticari topluma kadar zenginliğin yükselişinin tarihsel bir anlatımını sunar. Dördüncü kitap, ticari bir toplumun kentsel ve kırsal kesimleri arasındaki etkileşimden kaynaklanan ekonomik büyümeyi tartışır. Beşinci ve son kitap, piyasa ekonomisinde egemenin rolünü sunar, hükümet yetkilerinin doğasını ve sınırlarını ve siyasi kurumların nasıl finanse edileceğini vurgular. Smith, İskoç Aydınlanma dönemi çağdaşlarıyla birlikte, normatif bir rehber bulmak için farklı zaman dilimlerini yan yana getirir. *TMS'nin* yaptığı gibi , *Milletlerin Zenginliği de* doğanın mantığını ve amacını ortaya koyacağına güvenen bir tarih felsefesi içerir.

Bu, kitabın büyüklüğü göz önüne alındığında bile, dikkate değer bir kapsam. Ancak Smith'in başarısı, sadece çok sayıda tartışması değil, hepsini nasıl bir araya getirdiğidir. *Milletlerin Zenginliği'ndeki en etkileyici başarısı, bir siyasi ekonomi sistemi* sunmasıdır . Smith, görünüşte birbirinden farklı unsurları birbirine bağımlı ve tutarlı hale getiriyor. Newtoncu yaklaşımını kullanarak, felsefi ve ekonomik konuları ele alan, insan davranışını ve tarihini tanımlayan ve ekonomik ve siyasi iyileşme için en iyi eylemi öneren, hem güçlü hem de güzel bir anlatı yaratmayı başarıyor. Ve bunu, *Ahlaki Duygular Teorisi'nin başlangıcındaki cümle kadar tartışmalı olan bir ilke üzerine inşa ederek yapıyor*. Girişe şu iddiayla başlıyor:

> Her ulusun yıllık emeği, o ulusun her yıl tükettiği ve yaşamın tüm gereksinimlerini ve kolaylıklarını sağlayan fondur; bu gereksinimler ve kolaylıklar her zaman ya o emeğin doğrudan ürünüdür ya da o ürünle diğer uluslardan satın alınan şeylerden oluşur. (WN giriş 1)

Smith'in zamanındaki baskın ekonomik teori *merkantilistikti* . Bu teoriye göre bir ulusun zenginliği, herhangi bir anda sınırları içindeki para ve mal miktarıyla ölçülmeliydi. Smith buna "stok" adını verir. Merkantilistler ticareti kısıtlamaya çalışırlardı çünkü bunun sınırlar içindeki varlıkları artırdığı ve bunun da zenginliği artıracağı düşünülüyordu. Smith buna karşı çıktı ve yukarıda alıntılanan cümle, ulusal zenginliğin tanımını farklı bir standarda, yani emeğe kaydırdı.

Ulusların Zenginliği'nin temel noktası, merkantilizme bir alternatif sunmaktır. Smith'e göre emek zenginlik getirir. Ne kadar çok emek verilirse o kadar çok kazanılır. Bu, bireylere ve topluma ihtiyaçlarını karşılar ve yeterli parayla hayatı daha rahat hale getirme ve bazen ek gelir elde etme imkanı sunar. Smith, serbest ticaretin ulusun zenginliğini azaltmak yerine artırdığını, çünkü daha fazla emek ve dolayısıyla daha fazla zenginlik yaratma fırsatı sağladığını savunur. Sınırlı ticaret, sınırlar içindeki zenginlik miktarını nispeten sabit tutar, ancak bir ülke ne kadar çok ticaret yaparsa, pazar o kadar genişler ve ek emek ve dolayısıyla ek zenginlik için o kadar çok potansiyel olur. Bu nokta, Smith'i stokları ikiye ayırmaya yönlendirir: anlık tüketim için kullanılanlar (bir kişinin ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayan varlıklar) ve ek gelir elde etmek için kullanılanlar. Bu sonuncu toplamı "sermaye" olarak adlandırır (*WN* II.1.2) ve "kapitalizm" terimi (ki Smith bunu da kullanmaz) ticari bir sistemdeki kullanımından türetilmiştir: sermaye özellikle yeniden yatırıma ayrılmıştır ve bu nedenle önemli bir ekonomik motor görevi görür.

Bu, elbette, ekonomik olduğu kadar felsefi bir noktadır da: Smith, okuyucularından zenginliğin anlamını yeniden düşünmelerini ister. Zenginlik, herhangi bir zamanda sahip olunan para ve varlıklar mıdır, yoksa bunlara ek olarak daha fazlasına sahip olma potansiyeli, koşullara uyum sağlama ve bu potansiyeli artırmak için gerekli becerileri geliştirme yeteneği midir? Smith, ikincisinin doğru olduğunu düşünmektedir. Smith ayrıca, özellikle ihtiyaçlar ve kolaylıklar arasındaki ayrımı da önemser. *Milletlerin Zenginliği'ndeki* en büyük kaygısı , "halkın en alt kademelerine kadar uzanan evrensel bir zenginlik" yaratmaktır (*WN* II10). Başka bir deyişle, Smith, ticari bir sistemin toplumdaki en kötü durumda olanların yaşamlarını iyileştirdiğine inanır; tüm bireylerin makul ölçüde iyi yaşamak için gerekli olan ihtiyaçlara sahip olması gerekir. "Kolaylıklar" ve "lüksler" ile daha az ilgilenir; ekonomik olarak eşitlikçi bir sistemi savunmaz. Bunun yerine, hem genel zenginliği hem de en yoksul üyelerin özel zenginliğini artıran ticari bir sistemi savunur. Şöyle yazar:

> Halkın alt kademelerinin koşullarındaki bu iyileşme, toplum için bir avantaj mı yoksa bir sakınca mı olarak görülmelidir? Cevap ilk bakışta oldukça açık görünüyor. Hizmetkarlar, işçiler ve çeşitli türden emekçiler, her büyük siyasi toplumun çok daha büyük bir bölümünü oluşturur. Ancak büyük bir bölümün koşullarını iyileştiren şey, asla bütüne bir sakınca olarak görülemez. Üyelerinin çok daha büyük bir bölümünün yoksul ve sefil olduğu hiçbir toplum, elbette ki gelişen ve mutlu olamaz. Ayrıca, halkın tamamını besleyen, giydiren ve barındıranların, kendilerinin de makul ölçüde beslenip, giydirilip ve barındırılabilmeleri için kendi emeklerinin ürününden pay almaları adalet gereğidir. (WN I.viii.36)

Smith, kitlelerin refahının anahtarının emek, verimlilik ve iş gücündeki artış olduğunu savunmaktadır. Bunu etkileyen iki ana faktör vardır: “emeğin genel olarak uygulandığı beceri, ustalık ve muhakeme” ve “yararlı işlerde çalışanların sayısı ile çalışmayanların sayısı arasındaki oran” (*WN* giriş 3).

Smith, kitabın gövdesinin ilk paragrafında "beceri, el becerisi ve muhakeme" ifadesini tekrarlayarak, imalat konusuna geçiş yapmak için kullanıyor. Ünlü bir şekilde, tamamlayıcı, belirli ve dar kapsamlı görevler üzerinde çalışan işçilerin verimliliğini göstermek için iş bölümünü kullanıyor. İğne üreticisini ele alarak, tek başına iğne yapması gereken bir kişinin günde neredeyse bir iğne bile yapamayacağını, ancak sürecin

farklı kişiler için farklı görevlere bölünmesi durumunda—"bir adam teli çeker, diğeri düzeltir, üçüncüsü keser, dördüncüsü sivrileştirir, beşincisi başlığı takmak için üst kısmını zımparalar; başlığı yapmak iki veya üç ayrı işlem gerektirir; takmak ayrı bir iştir, iğneleri beyazlatmak başka bir iştir"—fabrikanın günde yaklaşık kırk sekiz bin iğne üretebileceğini öne sürüyor (*WN* II3).

Verimlilikteki artış aynı zamanda beceri ve ustalıkta da bir artış anlamına gelir ve piyasada uzmanlaşmanın önemine dair güçlü bir çağrı getirir. Bir çalışan belirli bir göreve ne kadar odaklanırsa, yenilik yaratma olasılığı da o kadar artar. Şu örneği veriyor:

> İlk itfaiye araçlarında, pistonun yukarı veya aşağı hareketine göre kazan ile silindir arasındaki bağlantıyı sırayla açıp kapatmak için sürekli olarak bir çocuk çalıştırılıyordu. Arkadaşlarıyla oynamayı seven bu çocuklardan biri, bu bağlantıyı açan vananın kolundan makinenin başka bir yerine bir ip bağlayarak, vananın kendi yardımı olmadan açılıp kapanabileceğini ve böylece arkadaşlarıyla oyun oynayabileceğini fark etti. Bu makineye ilk icat edildiğinden beri yapılan en büyük iyileştirmelerden biri, kendi emeğinden tasarruf etmek isteyen bir çocuğun bu keşfi sayesinde gerçekleşti. (WN Ii8)

İş gününü kolaylaştırmak isteyen bir çocuğun bu örneği, iki ayrı noktayı göstermektedir. Birincisi, ele alınan konu olan uzmanlaşmanın önemi. Smith, ticari bir toplumda dar kapsamlı istihdamın norm haline geldiğini savunuyor: “Her birey kendi özel dalında daha uzman hale gelir, genel olarak daha fazla iş yapılır ve bu sayede bilim miktarı önemli ölçüde artar” (*WN* II9). Ancak daha önemli olan nokta –kesinlikle daha devrimci olanı– ekonomik yaşamda kişisel çıkarın rolüdür. Serbest piyasa, kişisel arzuları bireylerin değil, toplumun iyiliği için kullanır.

Smith, Mandeville'in özel zaafların kamu yararına dönüşmesi iddiasını yankılayarak ancak yumuşatarak, kişisel ihtiyaçların birbirini tamamlayıcı olduğunu ve birbirini dışlamadığını göstermektedir. İnsanlar doğaları gereği "bir şeyi başka bir şeyle takas etme, değiş tokuş etme ve ticaret yapma eğilimine" sahiptir (*WN* I.ii.1). Smith'in "insan doğasındaki orijinal ilkelerden biri" olabileceğini öne sürdüğü bu eğilim, tüm insanlarda ortaktır ve ticari toplumu ileriye taşır. Sıkça alıntılanan bir yorumunda Smith şöyle gözlemliyor:

> Kasabın, bira üreticisinin veya fırıncının iyilikseverliğinden değil, kendi çıkarlarını gözetmelerinden akşam yemeğimizi bekleriz. Onların insanlığına değil, bencilliğine hitap ederiz ve onlarla asla kendi ihtiyaçlarımızdan değil, onların avantajlarından bahsederiz. (WN I.ii.2)

Felsefi açıdan bu, ahlaki reçetede köklü bir değişimdir. Baskın Hristiyan inançları, her türlü bencil eylemin günah ve utanç verici olduğunu varsaymıştı; ideal insan tamamen başkalarının ihtiyaçlarına odaklanmıştı. Smith'in ticari toplumu ise farklı bir şeyi varsayar. Kendi ihtiyaçlarına odaklanan kişinin aslında kamu yararına katkıda bulunduğunu ve sonuç olarak bu tür bir bencilliğin geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.

Smith, günümüzde aşırı tüketimcilik olarak adlandırılabilecek şeyin savunucusu değildir. Her iki kitabında da zenginleri eleştirir. Bunun yerine, küreselleşme ve serbest ticaretin modern savunucularının tanıdık bulacağı bir argümanı savunur: Bireyler bir ürün satın aldıklarında, hayır işleri yoluyla yapmaya çalıştıklarından daha fazla insana yardım ederler. Şöyle yazıyor:

> Gelişmiş ve müreffeh bir ülkedeki en sıradan zanaatkarın veya gündelik işçinin barınma koşullarını gözlemleyin ve bu barınma koşullarını sağlamak için emeği geçen insan sayısının, küçük bir kısmı bile olsa, hesaplanamaz derecede çok olduğunu göreceksiniz. Örneğin, gündelik işçinin giydiği yünlü palto, ne kadar kaba ve ham görünse de, çok sayıda işçinin ortak emeğinin ürünüdür. Çoban, yün ayıklayıcı, yün tarayıcı veya tarakçı, boyacı, iplikçi, dokumacı, terzi, terbiyeci ve daha birçokları, bu basit ürünü bile tamamlamak için farklı mesleklerini bir araya getirmek zorundadır. Ayrıca, bu işçilerden bazılarından, çoğu zaman ülkenin çok uzak bir bölgesinde yaşayan diğerlerine malzeme taşımak için kaç tüccar ve nakliyeci çalıştırılmış olmalı! Boyacının kullandığı ve çoğu zaman dünyanın en ücra köşelerinden gelen farklı ilaçları bir araya getirmek için ne kadar ticaret ve özellikle de denizcilik, kaç gemi yapımcısı, denizci, yelkenci, halatçı çalıştırılmış olmalı! Bu işçilerin en sıradanlarının aletlerini üretmek için ne kadar çeşitli iş gücü gerekiyor! Denizcinin gemisi, yün işleyicisinin değirmeni veya dokumacının tezgahı gibi karmaşık makinelerden bahsetmeden, sadece çobanın yünü kırptığı çok basit bir makine olan makası üretmek için ne kadar çeşitli iş gücü gerektiğini düşünelim. Madenci, cevheri eritmek için fırını inşa eden, keresteyi kesen, eritme fırınında kullanılacak kömürü yakan, tuğlacı, tuğla ustası, fırına bakan işçiler, değirmen ustası, demirci, demirci, bunların hepsi farklı sanatlarını bir araya getirerek bunları üretmek zorundalar. Aynı şekilde, giysisinin ve ev eşyalarının tüm farklı parçalarını, tenine giydiği kaba keten gömleği, ayaklarını örten ayakkabıları, yattığı yatağı ve onu oluşturan tüm farklı parçaları, yemeklerini hazırladığı ocak, bu amaçla kullandığı, yerin derinliklerinden çıkarılan ve belki de

> uzun bir deniz ve uzun bir kara yoluyla kendisine getirilen kömürleri, mutfağının diğer tüm aletlerini, masasının tüm eşyalarını, bıçak ve çatallarını, yemeklerini servis ettiği ve böldüğü toprak veya kalay tabakları, ekmeğini ve birasını hazırlayan farklı elleri, ısıyı ve ışığı içeri alan, rüzgarı ve yağmuru dışarıda tutan cam pencereyi, bu güzel ve mutlu icadı hazırlamak için gereken tüm bilgi ve sanatı, bu kuzey bölgelerinin çok rahat bir yaşam alanı sağlayamayacağı gerçeğini ve bu farklı kolaylıkları üreten tüm farklı işçilerin aletlerini inceleyecek olsaydık; Eğer tüm bunları incelersek, diyorum,Ve her birinin etrafında ne kadar çeşitli emek harcandığını düşünürsek, binlerce insanın yardımı ve işbirliği olmadan, medeni bir ülkedeki en sıradan insanın bile, yanlış bir şekilde hayal ettiğimiz gibi, genellikle sahip olduğu kolay ve basit yaşam koşullarına sahip olamayacağını anlayacağız. Gerçekten de, büyüklerin daha abartılı lüksüyle karşılaştırıldığında, onun yaşam koşulları şüphesiz son derece basit ve kolay görünecektir; yine de belki de bir Avrupalı prensin yaşam koşullarının, çalışkan ve tutumlu bir köylünün yaşam koşullarını her zaman, on binlerce çıplak vahşinin yaşam ve özgürlüklerinin mutlak efendisi olan birçok Afrikalı kralın yaşam koşullarını aştığı kadar aşmadığı doğrudur.WN Ii11)

Bu alıntının uzunluğu, argüman gücünün bir parçasıdır. Smith, tek bir satın almanın bir grup insana fayda sağladığını basitçe öne sürmüyor. Bunun yerine, tek bir palto satın alımına bağlı gelire sahip çok sayıda insanı ciddiye aldığınızda, ele aldığımız sayıları kavramanın bile zor olduğunu savunuyor. Tek bir satın alma, geniş bir işçi ağını beraberinde getiriyor. Dahası, ticari bir toplumun kaçınılmaz sınıf farklılığına eleştirel yaklaşılabilirken, bu farkın feodal veya en ilkel toplumlardaki "sahip olanlar" ve "sahip olmayanlar" arasındaki eşitsizlikle karşılaştırıldığında neredeyse önemsiz olduğunu savunuyor. (Smith'in "binlerce çıplak vahşi"ye yaptığı gönderme, on sekizinci yüzyılın düşüncesiz ırkçılığından başka bir şey değildir ve o dönemin retoriğine bağlanabilir. Göz ardı edilmelidir ve argümanın kendisi üzerinde hiçbir etkisi yoktur.) Smith'in, TMS'de yaptığı gibi, *dünyanın* mallarının görünmez bir el tarafından eşit olarak dağıtıldığını iddia etmesine olanak tanıyan şey, ekonomik aktörler topluluğu üzerindeki küçük bir satın almanın etkisidir. Smith'e göre, zenginler yoksullara fayda sağlamadan hiçbir şey satın alamazlar.

Milletlerin Zenginliği'ne göre , yünlü paltonun gücü, piyasanın işleyen gücüdür ve etkisi ulusal ekonomi politikasına olduğu kadar kişisel ekonomik davranışlara da uzanır. Smith'in yorumları, *Ahlaki Duygular Kuramı'ndaki* sosyal mühendisliği kınamasıyla ilgilidir ve aynı metaforu—görünmez el—piyasayı manipüle ederek bireysel insan gruplarının durumunu iyileştirebileceklerini düşünen merkantilistleri kınamak için kullanır.

> Ancak her toplumun yıllık geliri, her zaman sanayisinin yıllık üretiminin tamamının değiştirilebilir değerine tam olarak eşittir, daha doğrusu bu değiştirilebilir değerle tam olarak aynı şeydir. Bu nedenle, her birey hem sermayesini yerli sanayiyi desteklemek için kullanmaya hem de bu sanayinin ürünlerinin en yüksek değere sahip olmasını sağlayacak şekilde yönlendirmeye olabildiğince gayret ettiğinden, her birey toplumun yıllık gelirini olabildiğince büyük hale getirmek için çalışır. Aslında, genellikle kamu yararını teşvik etmeyi amaçlamaz ve ne kadar teşvik ettiğini de bilmez. Yerli sanayiyi yabancı sanayiye tercih ederek yalnızca kendi güvenliğini amaçlar; ve bu sanayiyi ürünlerinin en yüksek değere sahip olmasını sağlayacak şekilde yönlendirerek yalnızca kendi kazancını amaçlar ve bu durumda, diğer birçok durumda olduğu gibi, görünmez bir el tarafından niyetinin bir parçası olmayan bir amacı teşvik etmeye yönlendirilir. Toplum için bunun niyetinin bir parçası olmaması her zaman daha kötü değildir. Kendi çıkarını gözeterek, çoğu zaman gerçekten toplumun çıkarlarını gözetmeyi amaçladığından daha etkili bir şekilde toplumun çıkarlarını gözetir. Kamu yararı için ticaret yapıyormuş gibi davrananların pek fazla iyilik yaptığını hiç görmedim. Bu, tüccarlar arasında pek yaygın olmayan bir yapmacıklıktır ve onları bundan vazgeçirmek için çok az söz yeterlidir. (WN IV.2.9)

Smith, yorumlarına burada Milletlerin Zenginliği'nin ana noktasını yeniden ifade ederek başlıyor : "...her toplumun yıllık geliri her zaman, endüstrisinin yıllık üretiminin tamamının değiştirilebilir değerine tam olarak eşittir, ya da daha doğrusu, bu değiştirilebilir değerle tam olarak aynı şeydir." Herhangi bir topluluğun geliri, emeğidir. Smith'in görünmez el hakkındaki açıklamaları, sistemin işleyişine güvenmektense, sistemi manipüle etmeye çalışarak daha fazla zarar verilebileceğini öne sürüyor. Bu, *TMS'nin* görünmez el hakkındaki açıklamasının da açıkça ortaya koyduğu gibi, *istenmeyen sonuçların ahlaki gücüdür.*

Smith'in burada dayandığı şey, Bernard Williams'ın daha sonra " ahlaki şans " olarak adlandıracağı şey değil , aksine doğanın ilkeler üzerinde işlediği için mantıklı olduğu ve bu nedenle belirli sonuçların tahmin edilebileceğidir. Smith, insanları ve etkileşimlerini doğanın *bir parçası* olarak kabul eder ve ondan ayrı olarak anlaşılmamalıdır. *Ahlaki Duygular Teorisi'nde* olduğu gibi , sosyal ve siyasi davranışlar doğal bir mantığı izler. Şimdi Smith, ekonomik eylemler için de aynı iddiayı ortaya koyuyor. İnsan toplumu, içindeki insanlar kadar doğaldır ve bu nedenle Smith, her iki kitabında da sosyal sözleşme kavramını reddeder. İnsanlığın toplum dışında yaşadığı bir dönem hiç olmamıştır ve siyasi gelişme, örgütlenmede

radikal bir değişimden ziyade evrimin (kendi terimi değil) ürünüdür. Smith ve İskoçlar için doğa durumu *toplumdur* ve bu nedenle sistemi yöneten kurallar belirli sonuçları gerektirir.

b. Tarih ve Emek

Smith'in tarih anlayışı, insan uygarlığının dört farklı aşamadan geçtiğini, avcı ulusları, çoban ulusları, tarım ulusları ve nihayetinde ticari toplumları içeren zaman dilimlerini tanımlar (*WN* Via, ayrıca bkz. *LJ* (A) i.27; ayrıca bkz. *LJ* (B) 25, 27, 149, 233). Smith, bunun bir ilerleme olduğunu ve her toplum biçiminin bir öncekinden üstün olduğunu ısrarla belirtir. Ayrıca bu doğaldır. Sistem böyle işleyecek şekilde tasarlanmıştır; tarihin bir mantığı vardır. Açıkçası, bu anlatım, aslında *Milletlerin Zenginliği'nin* tamamı , Karl Marx için çok etkili olmuştur. Sosyal bilimler olarak adlandırılacak olanın önemli başlangıcını işaret eder—Smith'in Ahlak Felsefesi Kürsüsü'ndeki halefi Adam Ferguson, genellikle modern sosyolojinin kurucusu olarak tanımlanır—ve İskoç Aydınlanma düşünürlerinin "insan bilimi" olarak adlandırdığı projenin temsilcisidir.

Smith'in tarih üzerine yaptığı tartışma, iki önemli noktayı daha ortaya koymaktadır. Birincisi, herhangi bir toplumdaki temel ekonomik gerilimin ve dolayısıyla temel ekonomik itici gücün, "şehir sakinleri ile kırsal kesim sakinleri" arasındaki etkileşimde bulunabileceğini savunmaktadır (*WN* III.i.1). Smith'e göre, tarım arazileri herhangi bir toplumun geçim kaynaklarını sağlarken, kent nüfusu üretim araçlarını sağlar. Kentler üretim araçlarını rafine eder ve geliştirir, ürettiklerinin bir kısmını da kırsal kesimdeki insanlara geri verir. Her aşamada şehir ve kırsal kesimin birbirleriyle farklı bir ilişkisi vardır, ancak her zaman etkileşim halindedirler.

Burada Smith, tarımsal emeğin ulusal zenginliğin birincil ölçütü olduğuna inanan Fransız iktisatçılar olan fizyokratlara borçludur. Smith, üretken emeğin ulusların zenginliğinin bir bileşeni olduğu fikrini kabul etti, ancak *yalnızca* tarımsal emeğin değer olarak sayılması gerektiği fikrini reddetti. Bunun yerine, bir grubun daha önemli olarak kabul edilmesi gerekiyorsa, kitlelere yiyecek sağladığı için bunun ülke olacağını, ancak birinin kazancını diğerinin kaybı olarak görmenin veya ilişkilerinin esasen hiyerarşik olduğunu düşünmenin bir hata olacağını savunur: “Her ikisinin de kazançları karşılıklı ve birbirini tamamlayıcıdır ve iş bölümü, diğer tüm durumlarda olduğu gibi, alt bölümlere ayrıldığı çeşitli mesleklerde çalışan tüm farklı kişiler için avantajlıdır” (*WN* III.i.1).

Burada yine felsefi meseleler var. Birincisi, emek olarak neyin kabul edileceği; ikincisi ise ekonomik değere neyin katkıda bulunduğu meselesi. Ayrıca Smith, iş bölümünün büyük ölçekte nasıl işlediğini gösteriyor; bu sadece iğne fabrikaları için geçerli değil. Aksine, farklı nüfus grupları herkesin yararına olacak şekilde farklı görevlere atanabilir. (Bu, David Ricardo'nun "karşılaştırmalı avantaj" kavramının bir öncüsü olabilir.) Ticari bir sistem bütünleşik bir sistemdir ve görünmez el, bir gruba fayda sağlayan şeyin başka bir gruba da fayda sağlamasını garanti eder. Yine, kasap, bira üreticisi ve fırıncı, müşterilerinin öğle yemeğini üreterek geçimlerini sağlarlar.

Smith'in tarih anlayışına dönecek olursak, Smith ayrıca tarihsel anların ve ekonomik düzenlemelerinin hükümet biçimini belirlemeye yardımcı olduğunu savunur. Ekonomik aşama değiştikçe, hükümet biçimi de değişir. Smith, ekonomi ve siyasetin iç içe geçtiğini ve feodal bir sistemin, ticari toplumlarda bulunan cumhuriyetçi bir hükümete sahip olamayacağını gözlemler. Smith burada yine Marx'ın diyalektik materyalizmini öngörerek, tarihin ekonomik ve siyasi seçenekleri nasıl etkilediğini gösterir; ancak elbette, bunu Alman düşünürün yaklaşık bir yüzyıl sonra yaptığı kadar ileri götürmez.

İnsan deneyiminin çeşitliliği göz önüne alındığında— *WN'nin* tarihsel aşama teorisi farklılıkları açıklamaya yardımcı olur—Smith, koşullar arasında ekonomik değeri çevirmeye yardımcı olabilecek birleştirici standartlar aramaya yönelmiştir . İki örnek, fiyat hakkındaki tartışmaları ve değer paradoksudur. Bu tartışmalarda Smith, mal ve hizmetler için yeterli bir "değer" ölçüsü aramaktadır. Tüketiciler değeri ölçmek için fiyatlara bakarlar, ancak iyi ve kötü miktarlar vardır; hangisinin hangisi olduğu her zaman açık değildir. Bazı ürünler gerçek değerlerinden çok daha pahalı olarak işaretlenirken, bazıları ise bir fırsattır. Bu etkileşimi açıklamak için bir sistem geliştirirken Smith, çeşitli fiyat türleri sunar, ancak en önemlileri doğal fiyat—üretimin tüm gerekli maliyetlerini karşılayan fiyat—ve piyasa fiyatı, yani bir malın piyasada fiilen satıldığı fiyattır. Piyasa ve doğal fiyatlar aynı olduğunda, piyasa iyi işliyor demektir: "Bu nedenle doğal fiyat, tüm malların fiyatlarının sürekli olarak yöneldiği merkezi fiyat gibidir" (*WN* I.vii.15).

Burada, "yerçekimi" terimi, ekonomik sistemi yönlendiren ilkelerin olduğunu ve bireylerin "mutlak özgürlük" içinde olduğu düzgün işleyen bir piyasanın doğal ve piyasa fiyatlarının örtüşmesini sağlayacağını bir kez daha göstermektedir (*WN* i.vii.30). (Smith, mutlak özgürlüğü, bir kişinin "istediği sıklıkta ticaretini değiştirebileceği" bir durum olarak tanımlar (*WN* I.vii.6)). Bunun normatif bir değer olup olmadığı, Smith için doğal fiyatın diğer fiyatlardan *daha iyi* olup olmadığı ve bir malın piyasa fiyatının doğal fiyatla uyumlu olması gerekip gerekmediği *tartışmalı* bir konudur.

Değer sorusunu takiben Smith, değer paradoksunu ortaya koyar. Şöyle açıklar: “Sudan daha faydalı hiçbir şey yoktur; ancak su neredeyse hiçbir şey satın alamaz; karşılığında neredeyse hiçbir şey elde edilemez. Buna karşılık, elmasın kullanımda neredeyse hiçbir değeri yoktur; ancak karşılığında sıklıkla çok miktarda başka mal elde edilebilir” (*WN* I.iv.13). Smith'in sorusu basittir: Günlük yaşam için çok daha önemli olmasına rağmen su neden elmastan çok daha ucuzdur?

Açıkçası, kıtlığın bu paradoksun çözümünde rol oynadığını savunmaya meyilliyiz; susuzluktan ölmek üzere olan bir kişi için su, elmastan daha değerlidir. Ancak Smith için burada değer, genel faydadır ve daha faydalı malın daha düşük piyasa fiyatına sahip olması Smith'e sorunlu görünmektedir. Dolayısıyla çözümü, iki tür değeri birbirinden ayırmaktır: "kullanım değeri" ve "değişim değeri"—ilki malın faydası, ikincisi ise piyasada neyle değiştirilebileceğidir. İkisini analitik olarak ayırmak, tüketicilerin malları hem kıtlık hem de fayda açısından değerlendirmelerine olanak tanır. Bununla birlikte, Smith, ahlak sistemindeki tarafsızlığın rolünde olduğu gibi, dalgalanan ve bağlamsal bir sistemde normatif veya nesnel bir öz de aramaktadır. Kıtlık bu sorunu çözmez çünkü o da dalgalanmaktadır; fayda büyük ölçüde özneldir ve bireyin önceliklerine ve koşullarına bağlıdır. Smith daha evrensel bir ölçüt arayışındadır ve değer kavramını temellendirmek için emeğe yönelir: “Emek,” diye yazar, “tüm malların değiştirilebilir değerinin gerçek ölçüsüdür” (*WN* IV).

Smith'in bununla ne kastettiği belirsiz ve tartışmalı bir konu. Ancak muhtemel olan şu ki, herhangi bir toplumda bir kişinin emeği, başka bir kişinin emeğinden önemli ölçüde farklı değildir. İnsan yetenekleri bir zaman diliminden veya yerden diğerine radikal bir şekilde değişmez ve bu nedenle emekleri karşılaştırılabilir: "Farklı insanlardaki doğal yetenekler arasındaki fark, gerçekte, farkında olduğumuzdan çok daha azdır." Şöyle açıklıyor:

> Bu nedenle, açıkça görüldüğü üzere, emek, değerin tek evrensel ve aynı zamanda tek doğru ölçüsü veya farklı malların değerlerini her zaman ve her yerde karşılaştırabileceğimiz tek standarttır. Kabul etmek gerekir ki, farklı malların gerçek değerini yüzyıldan yüzyıla, onlar için verilen gümüş miktarlarıyla tahmin edemeyiz. Bunu yıldan yıla, tahıl miktarlarıyla da tahmin edemeyiz. Emek miktarlarıyla ise, hem yüzyıldan yüzyıla hem de yıldan yıla, en büyük doğrulukla tahmin edebiliriz. Yüzyıldan yüzyıla, tahıl gümüşten daha iyi bir ölçüdür, çünkü yüzyıldan yüzyıla, eşit miktarda tahıl, aynı miktarda emeği, eşit miktarda gümüşten daha doğru bir şekilde karşılayacaktır. Tam tersine, yıldan yıla, gümüş tahıldan daha iyi bir ölçüdür, çünkü eşit miktarda gümüş, aynı miktarda emeği daha doğru bir şekilde karşılayacaktır. (WN IV17)

Başka bir deyişle, örneğin, tek başına bir kişi ancak belirli bir miktarda buğday kaldırabilir ve bazı insanlar diğerlerinden daha güçlü olsa da, aralarındaki farklar çok büyük bir etki yaratmaz. Bu nedenle, Smith, herhangi bir nesnenin değerinin, herhangi bir toplumdaki herhangi bir kişinin o nesneyi elde etmek için harcaması gereken emek miktarıyla evrensel olarak ölçülebileceğine inanıyor gibi görünüyor. Bu, herkes için mutlaka tatmin edici bir standart olmasa da –birçok iktisatçı emek teorisinin aşıldığını savunuyor– Smith'in nesnelliğini tarafsızlığa dayandırıyor. Tarafsız gözlemcinin "herhangi bir kişi" niteliği, Smith'in değer ölçüsü olarak kullandığı "herhangi bir işçi" standardına benzer.

Sonuç olarak, Smith'e göre, düzgün işleyen bir piyasa, tüm bu koşulların -fiyat, değer, ilerleme, verimlilik, uzmanlaşma ve evrensel refah- ekonomik aktörlere kendi çıkarları doğrultusunda doğru ve özgürce alışveriş yapma olanağı sağladığı bir piyasadır. Hükümet uygun şekilde hareket etmezse veya haklı sınırlarını aşarsa, bu koşulların hiçbiri karşılanamaz.

c. Siyasi Ekonomi

Milletlerin Zenginliği, siyasi ekonomi alanında bir eserdir. Değişim mekanizmalarından çok daha fazlasıyla ilgilenir. Ticari ilerleme ve öz çıkarların peşinde koşma için ideal hükümet biçimiyle de ilgilenir. İşte burada Smith'in *laissez faire* teorisyeni olarak ünü devreye giriyor. Smith, "doğal özgürlük" olarak adlandırdığı, piyasanın büyük ölçüde kendi kendini yönettiği ve aşırı devlet müdahalesinden uzak bir

sistemi savunuyor (Smith'in TMS'deki görünmez el kavramını hatırlayın *)* . *Açıkladığı* gibi, egemenin yalnızca üç uygun rolü vardır: bir toplumu dış güçlerin istilasından korumak, adaleti sağlamak ve vatandaşları birbirlerinden korumak ve "üçüncüsü, belirli kamu işlerini ve kamu kurumlarını kurma ve sürdürme görevi; bu, hiçbir bireyin veya az sayıda bireyin kurması ve sürdürmesi için asla uygun olamaz; çünkü kar, masrafları hiçbir bireye veya az sayıda bireye asla geri ödeyemez, ancak büyük bir topluma sıklıkla çok daha fazlasını geri ödeyebilir" (*WN* IV.ix).

Egemenin sorumluluklarının her biri kendi tartışmalarını içerir. Birincisi olan toplumu koruma konusunda Smith, her zamanki gibi, toplumun farklı aşamalarındaki ordunun ayrıntılı tarihine dayanarak, bu iş için bir vatandaş milis gücünün mü yoksa daimi bir ordunun mu daha uygun olduğu konusunda diğerleriyle tartışmıştır (*WN* V.1.a). Uzmanlaşmanın doğası göz önüne alındığında, Smith'in orduyu tercih etmesi şaşırtıcı olmamalıdır (*WN* V.1.a.28). Egemenin ikinci rolü olan adaletin doğası da karmaşıktır ve Smith, adaletin ne olduğu ve nasıl korunması gerektiği konusundaki teorisini hiçbir zaman tam olarak ifade etmemiştir; ancak, gördüğümüz gibi, bireylerin vicdan ve tartışma konularında hükümetin müdahalesine karşı haklarına ilişkin varsayımlarında liberaldi. "Adaletin bedeli" (*WN* Vib) başlıklı bölümünde, insan boyun eğmesinin doğasını ve insanların neden birbirlerine kendilerini dayatmayı sevdiklerini tartışmaktadır. Ancak, egemenin üçüncü rolü olan, bireylerin inşa etmesi ve bakımını yapması çok pahalı olan veya "doğal tekeller" olarak adlandırılan yapıların korunması, en tartışmalı olanıdır.

Görünüşte hükümet harcamalarıyla ilgili olan bu son kitap, Smith'in siyasi olarak neyi kastettiğini en açık şekilde ortaya koymaktadır; hükümet, toplumda genellikle iddia edildiğinden çok daha güçlü bir rol oynamaktadır. Özellikle beşinci kitap, evrensel eğitimin ve toplumsal birliğin önemini ele almaktadır. Smith, dini hoşgörü ve aşırıcılığa karşı toplumsal düzenlemeyi savunmaktadır. Smith'e göre, din toplumda son derece bölücü bir güçtür çünkü bireyler teolojik liderleri siyasi liderlerden daha fazla otoriteye sahip olarak görme eğilimindedir. Bu da parçalanmaya ve toplumsal uyumsuzluğa yol açmaktadır.

“Kamu malları” tartışması, ilk bakışta sıkıcı bir konu gibi görünen ancak aslında geçiş ücretlerinin ağırlığa değil, taşınan malların değerine göre belirlenmesi gerektiğine dair büyüleyici bir açıklama içeren, otoyol geçiş ücretlerine ilişkin ayrıntılı bir tartışmayı da içerir. Bu, Smith'in yoksulları koruma girişimidir—pahalı mallar genellikle daha ucuz mallardan daha hafiftir—elmasları suya kıyasla düşünün—ve eğer ağırlık, belki de daha ağır malların neden olduğu aşınma ve yıpranma ile haklı gösterilerek, geçiş ücretleri için standart olsaydı, yoksullar ulaşım maliyetlerinin orantısız bir payını üstlenirdi (*WN* Vid). Bununla birlikte, Beşinci Kitabın en ilgi çekici bölümleri, eğitim hakkındaki iki tartışmasını içerir (*WN* Vif–Vig). Birincisi, eğitimin gençler için rolünü, ikincisi ise “her yaştan insan” için eğitimin rolünü açıklar.

Hükümetin, gençlere temel bilgi ve becerileri öğretmek için okulları sürdürmede önemli bir çıkarı vardır. Masrafların bir kısmı ebeveynler tarafından karşılanırken, büyük bir kısmı toplumun tamamı tarafından ödenmelidir (*WN* Vif54-55). Hükümetin ayrıca, hem batıl inançlarla mücadele etmek hem de iş bölümünün etkilerini gidermek için yetişkinleri eğitme görevi de vardır. Birincisiyle ilgili olarak, eğitimli bir nüfus aşırı dinlerin iddialarına karşı daha dirençlidir. Smith ayrıca, uygulamalarını yumuşatmak amacıyla dini iddiaların kamuoyu tarafından incelenmesini savunmaktadır. Bu, elbette, tarafsız gözlemcinin ahlaki faillerin daha aşırı duygularını yumuşattığı Smith'in ahlak teorisini yansıtmaktadır. Son olarak, Smith, yönetenlerin sadakatlerinin çatışmaması için dini mezheplerle olan ilişkilerini bırakmaları konusunda ısrar etmektedir.

Her yaştan insan için eğitimin ikinci amacına gelince ve yine Marx'ı önceden sezen Smith, iş bölümünün bireyin zekâsına zarar verdiğini kabul eder. Eğitim olmadan, işçinin zihninin "uyuşukluğu" (hareketsizliği):

> Bu durum onu, yalnızca herhangi bir rasyonel konuşmadan zevk almaktan veya bu konuşmalara katılmaktan aciz kılmakla kalmaz, aynı zamanda cömert, asil veya hassas herhangi bir duyguyu kavrayamaz ve dolayısıyla özel hayatın sıradan görevlerinin birçoğu hakkında bile adil bir yargıya varamaz. Ülkesinin büyük ve kapsamlı çıkarları konusunda tamamen yargıda bulunamaz; ve aksi yönde özel çabalar gösterilmedikçe, ülkesini savaşta savunmaktan da acizdir... Kendi özel mesleğindeki becerisi, bu şekilde, entelektüel, sosyal ve askeri erdemlerinin pahasına kazanılmış gibi görünmektedir. Ancak her gelişmiş ve medeni toplumda, hükümet bunu önlemek için bazı çabalar göstermedikçe, emekçi yoksulların, yani halkın büyük çoğunluğunun mutlaka düşeceği durum budur. (WN Vif50)

Eğitim, bireylerin günlük hayatın monotonluğunu aşmalarına yardımcı olur. Daha iyi vatandaşlar, daha iyi askerler ve daha ahlaklı insanlar olmalarına yardımcı olur; zekâ ve hayal gücü ahlaki yargı için elzemdir. Zihni boş ve yeteneksiz olan hiç kimse doğru bir şekilde empati kuramaz.

Burada, Smith'in Milletlerin Zenginliği boyunca yoksullarla ilgilendiğini görüyoruz . Ayrıca ahlak teorisi ile siyasi ekonomisi arasındaki bağlantıları da görüyoruz. Smith'in yaptığı siyasi iddiaları, ahlaki iddialarıyla ilişkilendirmeden ve bunun tersini de yapmadan gerçekten anlamak imkansızdır. Evrensel zenginlik veya refah çağrısı ve sınırlı hükümet gerekçelendirmesi, ekonomik argümanlar kadar ahlaki argümanlardır da. İşte bu yüzden Adam Smith Problemi anlamsızdır ve çağdaş Smith araştırmacıları Smith'in felsefesinin sistematik unsurlarını göstermeye bu kadar odaklanmıştır. Her bir parçanın nasıl bir araya geldiğini görmeden, onun akıl yürütmesinin ardındaki gücü kaybedersiniz; bu akıl yürütme, Batı geleneği tarihindeki diğer eserler kadar çok değişime ilham vermiştir. Elbette Smith'in karşıtları ve eleştirmenleri de vardır. Birçok kişinin sorguladığı iddialarda bulunuyor ve varsayımlar üzerine inşa ediyor. Ancak Smith'in savunucuları da var ve tarih de gösterdiği gibi, Smith, toplumun nasıl örgütlenmesi gerektiği ve insan davranışını, sorgulamayı ve ahlakı hangi ilkelerin yönettiği konusundaki araştırmalarda hala önemli bir sestir. Yirminci yüzyılın sonlarında Smith'in çalışmalarına olan ilginin yeniden canlanması, Smith'in felsefesinin bugün de eskisi kadar önemli olabileceğini vurgulamaktadır.

4. Kaynaklar ve Daha Fazla Okuma Önerisi

Burada yer alan tüm referanslar , Adam Smith'in eserlerinin kesin baskısı olan "Adam Smith'in Yazışmaları ve Eserlerinin Glasgow Baskısı" na aittir . Bu eserlerin çoğunun çevrimiçi versiyonlarına Ekonomi ve Özgürlük Kütüphanesi'nde ulaşılabilir.

a. Smith'in Eseri

[*TMS*] *Ahlaki Duygular Teorisi* . Editörler: AL Macfie ve DD Raphael. Indianapolis: Liberty Press, 1982.
İlk olarak 1759'da yayınlandı; sonraki baskıları 1761'de (önemli ölçüde revize edilmiş), 1767, 1774, 1781 ve 1790'da (tamamen yeni bir bölümle önemli ölçüde revize edilmiş) yapıldı.

[*WN*] *Milletlerin Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir Araştırma* . 2 cilt. Editörler: RH Campbell ve AS Skinner. Indianapolis: Liberty Press, 1976.
İlk baskısı 1776'da yapıldı; sonraki baskıları 1778, 1784 (önemli ölçüde revize edilmiş), 1786 ve 1789 yıllarında gerçekleşti.

[*LJ*] *Hukuk Felsefesi Üzerine Dersler* . Editörler: RL Meek ve DD Raphael. Indianapolis: Liberty Press, 1982.
1762–3 tarihli LJ (A) ve 1766 tarihli *LJ* (B) olmak üzere iki ders seti içerir .

[*LRBL*] *Retorik ve Güzel Sanatlar Üzerine Dersler* . Editör: JC Bryce. Indianapolis: Liberty Press, 1985.
Bu baskı ayrıca LRBL'de "Dillerin İlk Oluşumuna İlişkin Düşünceler" başlıklı bir parçayı da içermektedir . Ders tarihleri: 1762–1763.

[*EPS*] *Felsefi Konular Üzerine Denemeler* . Editörler: WPD Wightman ve JC Bryce. Indianapolis: Liberty Press, 1982.
Şu denemeleri ve parçaları içerir: "Astronomi Tarihiyle Örneklenen Felsefi Araştırmaları Yönlendiren ve Yöneten İlkeler", "Antik Fizik Tarihiyle Örneklenen Felsefi Araştırmaları Yönlendiren ve Yöneten İlkeler", " *Dış* Duyular Üzerine " , "Taklit Sanatları Olarak Adlandırılan Şeylerde Gerçekleşen Taklitin Doğası Üzerine " , " Müzik, Dans ve Şiir Arasındaki Yakınlık Üzerine", "Bazı İngiliz ve İtalyan Şiirleri Arasındaki Yakınlık Üzerine", 1755-56 *Edinburgh Review'e* Katkılar , Johnson'ın *Sözlüğü İncelemesi, Edinburgh Review* Yazarlarına Mektup , William Hamilton'ın *Çeşitli Vesilelerle Şiirleri'ne* Önsöz ve İthaf 261 ve Dugald Stewart'ın "Adam Smith'in Hayatı ve Yazıları Hakkında Bir Anlatım". İlk olarak 1795'te yayınlandı.

[*Corr.*] *Adam Smith'in Yazışmaları* . Editörler: EC Mossner ve IS Ross. Indianapolis: Liberty Press, 1987.

b. Glasgow Baskısına Eşlik Eden Ciltler

Adam Smith'in Eserlerine Dizin . Editörler: K. Haakonssen ve AS Skinner. Indianapolis: Liberty Press, 2002.
Adam Smith Üzerine Denemeler. AS Skinner ve Thomas Wilson tarafından derlenmiştir. Oxford: Oxford University Press, 1976.
Adam Smith'in Hayatı. IS Ross. Oxford: Oxford University Press, 1995.

c. Girişler ve Genel İzleyici Kitlesine Yönelik Eserler

Berry, Christopher J. *İskoç Aydınlanmasının Sosyal Teorisi* . Edinburgh: Edinburgh Üniversitesi Yayınları, 1997.
Fleischacker, Samuel. *Adam Smith'in Milletlerin Zenginliği Üzerine* . Princeton: Princeton Üniversitesi Yayınları, 2004.
Haakonssen, K. (ed.) *Adam Smith'e Cambridge Rehberi* . Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2006.
Muller, Jerry Z. *Adam Smith Kendi Zamanında ve Bizim Zamanımızda* . Princeton: Princeton Üniversitesi Yayınları, 1993.
Otteson, James R. *Adam Smith: Seçilmiş Felsefi Yazılar (İskoç Felsefesi Kütüphanesi)*. Exeter: Imprint Academic, 2004.
Weinstein, Jack Russell. *Adam Smith Üzerine* . Belmont: Wadsworth, 2001.
Raphael, DD *Adam Smith (Geçmiş Yüksek Lisanslar)*. Oxford: Oxford University Press, 1986.

d. Uzmanlar için Önerilen Kitaplar

Adam Smith Review dergisinin her sayısı Smith'in okuyucuları için ilgi çekici olacaktır. 2. ciltte (2007) Smith'in rasyonel seçim (ekonomik değerlendirme) kavramı üzerine özel bir sempozyum yer alırken, 3. ciltte (2008) Smith ve eğitim üzerine özel bir sempozyum yer alacaktır. Her ikisi de özel ilgiyi hak edebilir.

Campbell, TD *Adam Smith'in Ahlak Bilimi*. New Jersey: Rowman and Littlefield, 1971.

Cropsey, Joseph. *Siyaset ve Ekonomi: Adam Smith'in İlkelerinin Yorumlanması (Adam Smith'in İlkeleri Üzerine Daha Fazla Düşünceyle)* (Gözden Geçirilmiş Baskı). Chicago: St. Augustine's Press, 2001.

Evensky, J. *Adam Smith'in Ahlak Felsefesi* . Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Force, Pierre. *Adam Smith'ten Önce Kişisel Çıkarlar* . Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Griswold, Charles L. Jr. *Adam Smith ve Aydınlanmanın Erdemleri* . Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Haakonssen, Knud (ed.). *Adam Smith (Felsefe Tarihinde Eleştirel Denemelerin Uluslararası Kütüphanesi*). Aldershot: Ashgate/Dartmouth Publishing, 1998.

Haakonssen, Knud. *Bir Yasama Organının Bilimi.* Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

Montes, Leonidas. *Adam Smith Bağlamında* . New York: Palgrave MacMillan, 2004.

Otteson, James. *Adam Smith'in Yaşam Pazarı* . Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2002.

Raphael, DD *Tarafsız Gözlemci* . Oxford: Oxford University Press, 2007.

Scott , William Robert. *Adam Smith Öğrenci ve Profesör Olarak* . New York: Augusts M. Kelley, 1965.

Teichgraeber, Richard. *Serbest Ticaret ve Ahlak Felsefesi: Adam Smith'in Milletlerin Zenginliği Eserinin Kaynaklarını Yeniden Düşünmek* . Durham, Duke University Press, 1986.

Weinstein, Jack Russell. *Adam Smith'in Çoğulculuğu: Akılcılık Eğitimi ve Ahlaki Duygular* . New Haven: Yale Üniversitesi Yayınları, 2013.

Yazar Bilgileri

Jack Russell Weinstein
E-posta: jack.weinstein@und.edu
Kuzey Dakota Üniversitesi,
ABD